

Habsburško-engleske veze u vrijeme vladavine obitelji Tudor

Jerčinović Petrović, Dorotea

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:731377>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-16**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
RIJEKA

Dorotea Jerčinović Petrović

HABSBURŠKO-ENGLESKE VEZE U VRIJEME VLADAVINE OBITELJI TUDOR

- završni rad –

RIJEKA, 2019.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
RIJEKA

Habsburško-engleske veze u vrijeme vladavine obitelji Tudor

- završni rad –

STUDIJ: Dvopredmetni studij povijesti i engleskog jezika i književnosti

AKADEMSKA GODINA: 2018/2019.

MENTOR: doc. dr. sc. Maja Ćutić Gorup

STUDENTICA: Dorotea Jerčinović Petrović

Rijeka, rujan 2019.

Sažetak

Autorica u ovom radu analizira političke veze između dinastija Tudora i Habsburga. U radu je prikazano na koji su način i iz kojih razloga te dinastije bile povezane u periodu prije vladavine Elizabete I., počevši od Henrika VII. do Marije I., i na koji je način i iz kojih razloga ona te veze prekinula. Prikazana je vanjska politika zemalja Francuske, Španjolske i Škotske koje su u 16. stoljeću izravno utjecale na Englesku kao i pojava protestantizma. Kroz analizu Aktova o vrhovništvu Elizabete I. i Henrika VIII., kao i Akta o jedinstvu, objašnjen je oblik protestantizma koji je poprimila Engleska Crkva. Također je objašnjeno i kako je došlo do razvoja engleske mornarice prije i engleske talasokracije poslije poraza Španjolske armade.

Ključni pojmovi: Španjolska armada, dinastički brakovi, protestantizam, vanjska politika Engleske, habsburško-tudorske veze, Elizabetanska vjerska nagodba

Sadržaj

1.	Uvod	1
2.	Habsburzi	2
2.1	Karlo V.	2
2.2	Filip II.	3
3.	Tudori	5
3.1	Henrik VII.	5
3.2	Henrik VIII.	7
3.2.1	Akt o vrhovništvu 1534.	9
3.3	Ranotudorska vanjska politika – Španjolska, Francuska i Škotska	11
3.4	Edvard VI.	17
3.5	Marija I.	18
4.	Elizabeta I.	24
4.1	Elizabetanska nagodba	24
4.2	Bračni pregovori	29
4.3	Vanjska politika – Škotska	31
4.4	Vanjska politika – Španjolska i Portugal	32
4.5	Posljedice pobjede nad Armadom	35
5.	Zaključak	37
6.	Literatura	40

1. Uvod

Šesnaesto je stoljeće u Engleskoj bilo obilježeno vladavinom obitelji Tudor. Premda je njihova vlast donijela period stabilnosti nakon dugotrajnih Ratova dviju ruža, vjerske promjene koje su zahvatile cijelu Europu, zahvatile su i Englesku. U ovom radu bavit ću se prikazom odnosa između dviju velikih dinastija Tudora i Habsburga. Prikazat ću kako je do njihovog saveza došlo iz ekonomske i političke koristi u vrijeme vladavine Henrika VII. te kako je došlo do prekida veza, uglavnom zbog političkih i vjerskih razilaženja. Taj proces prekidanja veza započeo je još Henrik VIII., a završila ga je Elizabeta I. Analizom Henrikovog i Elizabetinog *Akta o vrhovništvu* i Elizabetinog *Akta o jedinstvu* prikazat ću vjerski aspekt prekidanja veza između Tudora i Habsburga. Osim vanjskih politika Engleske i Španjolske, analizirat ću i vanjsku politiku Francuske i Škotske, jer je politika tih dviju zemalja bila izravno vezana za prilike u Engleskoj.

Literatura kojom sam se najviše služila pri pisanju ovoga rada je: *A Short History of England* R.J.A.-a Whitea, *Šest žena Henrika VIII.* Alison Weir, *The marriage of Philip of Habsburg and Mary Tudor and anti-Spanish sentiment in England: political economies and culture* A.W.S.-a Samsona, *Elizabeth I* Davida Loadesa, *Svjetska povijest modernoga doba (XVI.-XIX. stoljeće)* Slavena Bertoše, *Povijest Engleske* G. M. Trevelyana te *Spain 1469-1714, A Society of Conflict* Henrya Kamena. Poteškoće s kojima sam se susrela pri pisanju rada bile su nedostatak literature na hrvatskom jeziku, tako da sam bila primorana služiti se uglavnom literaturom pisanom engleskim jezikom. Također mi je problem stvarala i nerazmjernost dostupne literature za pojedina područja, primjerice, o Elizabeti I. postoji veliki broj biografija koje se bave različitim aspektima njene vladavine i osobnog života, dok se Edvard VI. i lady Jane Grey spominju uglavnom usputno u knjigama koje se generalno bave engleskom poviješću.

2. Habsburzi

Govoriti o povijesti europskoga novoga vijeka, nemoguće je bez pridavanja pažnje jednoj od najvećih i najmoćnijih obitelji koje su vladale velikim dijelom Europe dugi niz stoljeća. Ipak, navest ću samo dvojicu pripadnika obitelji Habsburg, čiji se životi i djelovanje najviše tiču teme koju ćemo ovdje proučavati.

2.1 Karlo V.

Karlo V. potomak je Juane Španjolske (kćeri Izabele Kastiljske i Ferdinanda Aragonskog) i Filipa Lijepog Habsburškog, sina cara Svetog Rimskog Carstva Maksimilijana Habsburškog. Budući da je njegov stric Juan, koji je bio nasljednik Španjolskog Kraljevstva, umro još kao dijete, činilo se vrlo izglednim da će Karlo jednoga dana naslijediti i Carstvo i ujedinjenu Španjolsku. To se 1519. i ostvarilo te je on od tada vladao ogromnim teritorijem.¹ Taj se teritorij sastojao od austrijskih nasljednih zemalja koje je dobio preko svog djeda po ocu, cara Maksimilijana. Od bake Marije od Burgundije dobio je Niske Zemlje i dio Burgundije. Po majčinoj je majci Izabeli Kastiljskoj dobio Kastilju i njena područja u Sjevernoj i Centralnoj Americi i Karibima i konačno, od majčina je oca Ferdinanda Aragonskog naslijedio Aragon i Napulj, Siciliju i Sardiniju. A ta je područja uskoro dodatno proširio.²

Osim težine i zahtjevnosti upravljanja tim nepreglednim područjem, koje bi samo po sebi bilo izazov bilo kome, u vrijeme njegove vladavine došlo je do neviđene krize koja je potresla čitavu Europu. Pojava reformacije, odnosno protestantizma (premda je taj naziv nastao kasnije, a pokret je od Katoličke Crkve smatran herezom), zahtijevala je potpuno nov način odnosa s carevim subjektima koje su činili katolici i razne vrste protestanata (od luterana do anabaptista) i on nije bio u mogućnosti jednako se ponašati prema svim hereticima. Dok u svom proglasu iz 1550. godine navodi uistinu drakonske kazne za krivovjernike (muškarci su ubijani mačem, dok su žene bile žive zakapane, neki su i spaljivani, a najblaže su kazne bile protjerivanje i oduzimanje dobara), car nije bio u mogućnosti jednako se odnositi prema svim hereticima. Dok su se u područjima Carstva gdje je car ratovao s hereticima najstravičnije kazne i ispunjavale, u udaljenijim krajevima, posebice onima u blizini granice s Osmanlijama, heretici su bili samo protjerivani i

¹Kamen, H. (2005). *Spain, 1469–1714 A Society of Conflict* (3rd ed.). Great Britain: Pearson Education Limited., str. 65.-77.

²Parker, G. (2015). *Imprudent King: A New Life of Philip II*. New Haven: Yale University Press., str. 4.

oduzimana im je imovina.³ Jedna od zanimljivih kvaliteta Habsburga njihova je nevoljkost u ulaženje u nepotrebne osvajačke ratove. Umjesto toga, shvatili su da se do teritorija i saveznika vrlo lako može doći ženidbom. Jedna od Karlovih ideja širenja habsburškog utjecaja u svijetu bila je prijedlog braka između njegovog sina Filipa i engleske kraljice Marije I. Bio je to izvrstan način za ponovno povezivanje Engleske i Habsburga, vrlo slično nekadašnjem braku Katarine Aragonske (Marijine majke) i Henrika VIII.⁴

Teška situacija u Njemačkoj rezultirala je Augsburškim vjerskim mirom 1555. godine, koji je za Karla bio sramotan i poražavajuć. Duboko potresen i depresivan, odlučio je riješiti se svoga tereta i abdicirao je. Filipu II., svome sinu, iste je godine prepustio Nizozemsku, a samo godinu kasnije i Španjolsku, dok je svome bratu Ferdinandu prepustio Carstvo. Ova dvojica neko će se vrijeme boriti za prevlast jer je Ferdinand smatrao da je trebao naslijediti sva Karlova područja, ali u danoj situaciji, Karlo je smatrao kako je ispravno postupio.⁵

2.2 Filip II.

Premda je službeno naslijedio svoga oca tek u 28. godini života, Filip je već imao dosta iskustva u vladanju jer je ocu služio kao regent u zapadnim dijelovima carstva.⁶ Premda po prirodi ambiciozan, ponosan i tašt, ipak je vladao oprezno i nastojao se ne uplitati u konflikte za koje nije smatrao da bi mu iz nekog razloga mogli biti profitabilni. Kao pravi Habsburg, preferirao je umjesto toga sklapati saveze brakovima, kao što je očito iz njegovog dugog popisa supruga. Njegov je prvi brak bio s portugalskom princezom Marijom, ali ona je umrla nakon samo dvije godine braka. Sljedeća mu je supruga bila, kao što ćemo kasnije detaljnije proučiti, engleska kraljica Marija I., s kojom na žalost nije bio u mogućnosti dobiti dijete pa su se njegovi snovi o vladavini nad Engleskom, poslije njene smrti na neko vrijeme morali primiriti. Nakon nje ženio se još dva puta, Elizabetom Valois i Annom Austrijskom.⁷

U početku njegove vladavine mogao se vidjeti utjecaj njegova oca čijih se savjeta poslušno držao. Otac mu je naložio da bude pobožan, poštuje Svetu Stolicu i samim time da vodi vjerske ratove u njeno ime (protiv heretika), da dijeli pravdu i održava neku vrstu ravnoteže među savjetnicima (tu je bio vrlo neuspješan jer je nedvojbeno favorizirao

³Čutić Gorup, M. (2010). Protestanti u austrijskoj Istri: odjeci ili pokret. Časopis za povijest Zapadne Hrvatske, 4 i 5 (-), 54-64. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/147654>

⁴Kamen, Spain, 1469–1714 A Society of Conflict, str. 65.-77.

⁵Bertoša, S. (2004). Svjetska povijest modernoga doba (XVI.-XIX. stoljeće) s posebnim osvrtom na Apeninski poluotok. Zagreb: Profil International. , str. 21.

⁶Parker, Imprudent King: A New Life of Philip II, str. 13.

⁷Kamen, Spain, 1469–1714 A Society of Conflict, str. 128.-129.

Španjolce, na nezadovoljstvo pripadnika ostalih naroda kojima je upravljao).⁸ Probleme mu je stvarala činjenica da osim španjolskog nije govorio niti jedan drugi živući jezik. Njegovi tutori su u dogovoru s njegovim ocem zaključili da nema potrebe za tim jer ionako svi govore latinski, a jezike svih naroda kojima će jednog dana upravljati, ionako nije bilo moguće naučiti.⁹ Ipak, uskoro se pokazalo da Filip nije samo marioneta svoga oca, nego da je mnogo praktičniji (što se dalo vidjeti u primjeru udvaranja Elizabeti I., unatoč tomu što je bila protestantica) i imao je donekle veću toleranciju po pitanju protestanata. U samim počecima vladavine bilo mu je važno konsolidirati se na vlasti, a ne srljati u osvajanja i pritom izgubiti ona područja koja je već imao.¹⁰

⁸Kamen, Spain, 1469–1714 A Society of Conflict, str. 129.

⁹Parker, Imprudent King: A New Life of Philip II, str.17.-19.

¹⁰Kamen, Spain, 1469–1714 A Society of Conflict, str. 129.

3. Tudori

Kako bismo razumjeli način razmišljanja Elizabete I., a samim time i način vladanja, nužno je upoznati se s njezinim prethodnicima i prilikama kakve su u njihovo vrijeme vladale Engleskom. Tudore, jednu od najslavnijih vladajućih dinastija Engleske, nemoguće je shvatiti bez razumijevanja u kakvim su okolnostima došli na vlast. Važno je znati da je Engleska gotovo čitavo XV. stoljeće provela u dugotrajnom i iscrpljujućem konfliktu između rođaka, koji je kasnije postao poznat pod imenom Ratovi dviju ruža.¹¹ Borba za prijestolje vodila se između pristaša dviju obitelji, York i Lancaster. Obje su obitelji potekle od kralja Edvarda III., s tim da je Lancasterski Henrik VI. bio legitimni kralj. Međutim, nakon što je kralj naizgled izgubio razum, vojvoda od Yorka i njegovi sinovi pokrenuli su kampanju za preuzimanje trona te su dvojica od njih neko vrijeme vladali.¹²

Posljednji pripadnik obitelji York koji je vladao Engleskom, bio je Richard III. Na vlast je došao nakon što je navodno ubio dva sina svojeg starijeg brata Edvarda IV., koji su trebali naslijediti prijestolje svoga oca. Međutim, misterij njihova nestanka nikada nije riješen, a ni Richardu samim time nikada nije dokazana krivnja.¹³

3.1 Henrik VII.

Protiv Richarda III. kampanju je pokrenuo Henry Tudor, koji je najveće pravo na prijestolje polagao preko svoje majke, Margaret Beaufort. Ona je bila potomak Johna od Gaunta s njegovom trećom suprugom, Katherine Swynford, koja je dugi niz godina bila vojvodina ljubavnica i njihova su djeca tek po njihovom vjenčanju ozakonjena. Preko oca je putem Catherine de Valois bio nasljednik francuskih kraljeva.¹⁴ Kada je došao na prijestolje, kako bi učvrstio svoju vlast i primirio eventualne pobune pristaša Yorkista, oženio se Elizabetom od Yorka, najstarijom kćeri kralja Edvarda IV. te kao simbol nove vladajuće dinastije postavio crveno-bijelu ružu, koja je ujedinjavala lankastersku crvenu i joršku bijelu ružu.¹⁵ Međutim, važno je naglasiti da se proglasio kraljem na temelju osvajanja, a ne na temelju slabog prava na prijestolje koje bi imao preko svoje majke. Prvo, zato što je linija nasljeđivanja preko žene rijetka, a drugo, zato što je Beaufortima bilo zabranjeno polaganje prava na prijestolje.¹⁶ Zemlja koja je 24 godine provela u konstantnim prevratima i sukobima,

¹¹White, R. J. (1967). A short history of England. Cambridge: Cambridge University Press., str. 94.

¹²White, A short history of England, str.93.

¹³White, A short history of England, str. 95.

¹⁴Bindoff, S. T. (1955). Tudor England. Harmondsworth, Middlesex, Eng.: Penguin., str. 45.

¹⁵White, A short history of England, str. 96.

¹⁶White, A short history of England, str. 109.

bila je i više nego voljna prihvatiti stabilnost koju joj je Henrik VII. donio, premda su živi bili još mnogi legitimni nasljednici Henrika VI. i Edvarda IV.¹⁷

U vrijeme njegove vladavine došlo je do pomaka svijesti iz srednjovjekovnog razmišljanja u renesansno. Bilo je to doba u kojem su nove ideje putovale iz Italije preko cijele Europe, pa sve do Engleske. Sve je to pospješio izum tiska olakšavši pristup znanju. Također je došlo do novih geografskih otkrića. Dokazano je da je Zemlja okrugla i da na njoj ima još kontinenta, osim Starog svijeta. Portugalski moreplovci među prvima su krenuli u istraživanja te su oplovili Afriku i Rt Dobre Nade. Potom se Španjolska, nakon stoljeća borbe za prevlast između Maura i kršćana napokon ujedinila pod Izabelom Kastiljskom i Ferdinandom Aragonskim. Uskoro se i sama okrenula istraživanjima Novog svijeta. Posrednik između nje i Portugala bio je papa Aleksandar VI, koji je bulom podijelio novootkrivene zemlje između Španjolske i Portugala, privremeno potpuno izbacivši ostatak europskih zemalja iz natjecanja za širenjem novootkrivenim teritorijima.¹⁸

Elizabeta je Henriku uskoro rodila sina i nasljednika, princa od Walesa kojem su dali pravo britansko ime Artur, vjerojatno s ciljem da podsjetite javnost na legendarnog kralja Engleske i time dodatno učvrste dinastiju Tudora na prijestolju. Osim Artura, imali su još sedmero djece, od kojih su samo troje doživjeli odraslu dob.¹⁹

Smatra se da je Henrik VII. bio vrlo sposoban i oprezan vladar. Poznato je da je osobno nadgledao financije krune, birao dvorjane prema njihovim sposobnostima, a ne društvenom rangu i da je, premda ga je dočekala opustošena blagajna, svome nasljedniku ostavio veliko bogatstvo od između 1 i 2 milijuna funti.²⁰ Bio je vrlo vješt u međunarodnoj politici i oženio je svoju kći Mary za francuskoga kralja, a najstarijem sinu Arthuru namijenio je španjolsku princezu Katarinu. Španjolski vladari u to doba, Izabela Kastiljska i Ferdinand Aragonski bili su svjesni da će pristanak na udaju njihove kćeri za princa iz novopečene tudorske dinastije biti jednako međunarodnom priznanju Henrikova prava na prijestolje.²¹ Na žalost roditelja, Artur je uskoro umro, a njegovom se udovicom oženio njegov mlađi brat Henrik.²² Osim zbog političkih veza s obitelji Habsburg koja je vladala Španjolskom,

¹⁷Bindoff, Tudor England., str. 44.

¹⁸Trevelyan, Povijest Engleske, str. 314.-315.

¹⁹Bindoff, Tudor England., str. 46.

²⁰White, A short history of England, str. 111.

²¹Weir, A. (2014). Šest žena Henrika VIII. Zagreb: Mozaik knjiga., str. 26.

²²White, A short history of England, str. 112.

snalažljivi Henrik VII. želio je brak svojih sinova sa Španjolkom zbog velikog miraza koji je dolazio s njom.²³

3.2 Henrik VIII.

Henrik VIII., kao drugi sin kralja, bio je odgajan povučenije od svoga brata i smatralo se da će krenuti u crkvene vode.²⁴ Ipak, nakon smrti Artura, ipak je stavljen u prvi plan te je morao ubrzano učiti kako upravljati državom. Smatran je jednim od najprivlačnijih muškaraca svoga vremena. Bio je iznimno visok i dobre, atletske građe. Također je bio vrlo oštrouman i zabavan, ogromne karizme te najučćeniji od svih dotadašnjih engleskih kraljeva. Nažalost, bio je i veoma tašt i krhkog ega, što se pokazalo u njegovoj poodmakloj dobi.²⁵

Kada je naslijedio svoga oca, pokazalo se da je vrlo rastrošan i razularan. Za razliku od Henrika VII., koji je gotovo cijeli svoj život prije dolaska na prijestolje proveo u egzilu, Henrik VIII. nikada nije doživio strah ni nesigurnost. Naslijedio je ogromno bogatstvo kojim nije imao znanja upravljati, a ni volje naučiti kako se njime služiti. Sve je administrativne poslove prepustio svojim kancelarima.²⁶ Taj je posao u početku njegove vladavine obavljao nadbiskup od Yorka, kardinal Thomas Wolsey. Niti jedan kraljev savjetnik u budućnosti neće imati toliki utjecaj na kralja kao što ga je imao Wolsey prije pada u nemilost.²⁷

Henrik VII. imao je previše posla unutar vlastite zemlje s konsolidiranjem prijestolja i saniranjem katastrofalnog stanja u kojem je našao zemlju nakon dugotrajnih ratova, da bi se pretjerano brinuo oko vanjske politike. S druge strane, njegov je sin imao itekako drukčiju viziju Engleske u svijetu od svog oca. Udario je temelje snažnoj mornarici koja je kasnije spasila Englesku od Španjolske armade i proširila utjecaj Engleske diljem svijeta. Politika Henrika VIII. bila je i oprezna i snažna. Premda je bio vrlo ponosan i želio se izboriti za svoju zemlju, bio je i svjestan nedostataka vojske i mornarice i nije se usuđivao izazvati moćnu Španjolsku na moru. Ipak, svojim interesom za tehnički napredak, Henrik je utjecao na novi i poboljšani izgled brodova koji je potpuno promijenio izgled morskih bitki, koje su se u to doba vodile na način da bi se suparnički brodovi vezali jedan za drugoga i vojska bi ratovala slično kao na kopnu. Brodovi su produženi u odnosu na svoju širinu i dodani su im utori za

²³Bindoff, Tudor England., str. 68.

²⁴Weir, Šest žena Henrika VIII., str. 43.

²⁵Weir, Šest žena Henrika VIII., str. 70.-72.

²⁶Bindoff, Tudor England., str. 67.

²⁷Bindoff, Tudor England., str. 74.

topove. Stoga više nije bilo govora o bliskoj borbi, već je dolazilo do vatrenih okršaja s određene udaljenosti.²⁸

Unatoč političkim vezama, mirazu i činjenici da je Katarina Aragonska po svemu sudeći bila divna žena Henriku, nakon mnoštva spontanih pobačaja i samo jednog zdravog djeteta koje mu je rodila, a koje je na njegovu žalost bila kći Marija, dozlogrdila mu je činjenica da ne može s njom dobiti muškog nasljednika. Ulogu je vjerojatno igrala i činjenica da je već do tada imao popriličan broj ljubavnica, od kojih mu je jedna rodila i sina. Sin Bessie Blount dobio je ime Henry Fitz Roy, po ocu i odmah po rođenju dobio je naslov vojvode od Richmonda i bio proglašen vitezom Reda podvezice.²⁹ Godine 1527. Henrik je u potpunosti odustao od pokušaja dobivanja nasljednika s Katarinom Aragonskom, vjerojatno zato što je tada već zašla u menopauzu, a i kasnije je nagovijestio da je nakon posljednjeg poroda patila od teških ginekoloških problema.³⁰ Odlučio je se riješiti na legalan način, koji za ono vrijeme čak i nije bio neobičan. Zatražio je od pape Klementa VII. razrješenje braka. Papa bi mu ga najvjerojatnije bez problema dao, da nije bio u neobičnoj situaciji. Car Svetog Rimskog Carstva, Karlo V., nećak Katarine Aragonske, držao ga je u šaci. Henrik se našao pred odlukom između dva izbora: prvi je bio dogovoriti se s Karlom V. i priznati njegovu kontrolu nad Italijom u zamjenu za razrješenje braka, ili uništiti tu kontrolu kako bi se papinstvo oslobodilo i bilo slobodno dati mu razrješenje. Cijeli problem nastao je Karlovom pljačkom Rima 1527. godine, kojom je papa Klement VII. postao njegovim pijunom. Wolsey, kako bi oslobodio papu, prvo se povezao s Francuskom kako bi zajedničkim snagama porazili Karla, a potom nagovarao kardinale i na kraju samog papu kako bi poslao svog legata u Englesku da presudi o pitanju legitimnosti braka Katarine i Henrika. Smatrao je kako u Engleskoj Karlo neće moći utjecati na ishod presude. Papa je kraju poslao kardinala Campeggia da obavi taj posao. Međutim, ratna se sreća okrenula te je Karlo povratio svoju moć nad papom. Wolsey će za taj neuspjeh morati platiti te je uskoro izgubio gotovo svu svoju moć i protjeran je natrag u svoju biskupiju. Nakon nekog vremena izdan je za njega nalog za uhićenjem, međutim, umro je putem do Londona.³¹

Uskoro je Henrik, koji je u svoje vrijeme smatran jednim od najvećih autoriteta za teologiju,³² pokrenuo svoju reformaciju Crkve u Engleskoj, kojom je otvoreno izazivao papu

²⁸Trevelyan, Povijest Engleske, str. 315.-318.

²⁹Bindoff, Tudor England., str. 69.

³⁰Weir, Šest žena Henrika VIII., str. 107.

³¹Bindoff, Tudor England., str. 84-87.

³²Weir, Šest žena Henrika VIII., str. 72.

kako bi mu ovaj dozvolio poništenje braka s Katarinom. Međutim, papa pod pritiskom Karla V. nije mogao takvo nešto dozvoliti. Na kraju je 1533., nakon šest godina borbe, novi nadbiskup od Canterburryja Thomas Cranmer proglasio brak ništavnim. Samo nekoliko dana kasnije, tada već trudna i udana za Henrika, okrunjena je Ana Boleyn. Na njezinu, i žalost čitavog kraljevstva, tri mjeseca kasnije, rodila je kći Elizabetu. Kralju je ponovno uskraćen muški nasljednik. Uskoro su kralj, od pape nekoć proglašen Braniteljem vjere,³³ i njegov kler izopćeni iz Katoličke Crkve.³⁴ Važno je naglasiti kako se, suprotno popularnom mitu, ovdje nije radilo samo o Henrikovoj ludoj zaljubljenosti u Anu i želji za nasljednikom, već i o sve većem zamahu antiklericizma. Henrikovi su podanici bili svijesni kako je kler vrlo pokvaren i pohotan, a nisu mu mogli ništa zato što nije podlijegao zakonima zemlje, već je odgovarao nekom udaljenom biskupu, odnosno papi, za koga se činilo da ne mari za malu Englesku nego se brine samo za velike sile poput Španjolske i Francuske. Henrik je zaključio da papa, odnosno „rimski biskup“ kako je kasnije nazivan u zemlji, ne bi trebao imati nikakav utjecaj na događaje u njegovom kraljevstvu i da su njegovi biskupi itekako sposobni prosuđivati o situacijama u Engleskoj. Raspustio je samostane i konfiscirao njihovu imovinu, time popunivši svoju blagajnu koju je ispraznio nepotrebnim ratovima i podijelio crkvenu imovinu svojim prijateljima. Time je zemlju doveo u loše stanje, jer oni najsiromašniji i najbolesniji, za koje su se do tada brinuli samostani, nisu više imali kamo. Narod je bio podvojena mišljenja o cijeloj toj stvari. Zbog pojave ranog oblika nacionalizma, koji će s vremenom sve više jačati, bilo im je drago što su se riješili vanjskog utjecaja na zemlju, međutim, čini se kako je Katarina bila vrlo popularna, dok nitko nije naročito volio Anu, tako da su ipak bili nezadovoljni situacijom. Ipak, promjena je bila izvršena i rodila se Anglikanska crkva.³⁵

3.2.1 Akt o vrhovništvu 1534.

Premda je Henrik VIII. svojedobno uveo mnoge nove zakone kojima je konsolidirao svoju vlast i potkopao papinsku moć u Engleskoj, najvažniji od svih je Akt o vrhovništvu donesen 1534. godine. Njime je Henrik u potpunosti prekinuo sve veze s Rimom i papinstvom i učvrstio svoju vlast.

„Albeit the Kynges Majestie justely and rightfully is & oweth to be supreme hede of the Churche of England and so is recognysed by the Clergy of the Realme in their convocacions; yet neverthelesse for corroboration & confirmacion thereof, and for increase of vertue in Cristis Religion within the Realme of England, and to repressse & extirpe all errorrs heresies and other enormities & abuses heretofore used in the same,

³³Weir, Šest žena Henrika VIII., str. 73.

³⁴Bindoff, Tudor England., str. 89-93.

³⁵Trevelyan, Povijest Engleske, str. 321.-330.

Be it enacted by auctorite of this present Parliament that the Kyng our Sovereign Lorde his heires and successours Kynges of the Realme shalbe takyn accepted & reputed the onely supreme hede in erthe of the Churche of England callyd Anglicana Ecclesia, and shall have and enjoye annexed and united to the Ymperyall Crowne of this Realme aswell the title and style thereof, as all Honours, Dignyties prehemynences jurisdictiones privileges auctorites ymunities profits and commodities to the said dignytie of supreme hede of the same Churche belonging and apperteynyng.

*And that from tyme to tyme to visite repress redresse reforme ordre correct restrayne and amende all suche errors heresies abuses offences contemptes and enormities what so ever they be, whiche by any maner spiritual auctorite or jurisdiction ought or maie lawfully be reformyd repressyd ordred redressyd corrected restrained or amendyd, moste to the pleasure of Almyghtie God the encrease of vertue yn Chrystis Religion and for the conservacion of the peace unyte and tranqulyte of this Realme any usage custome foreyne lawes foreyne auctoryte prescripcion or anye other thinge or thinges to the contrarie hereof notwithstandinge.*³⁶

Dokument navodi da je kralj vrhovni poglavar Engleske Crkve prema pravu i zakonu i da ga kao takvog priznaje sav kler te zemlje. Navodi kako je akt donesen da bi se povećala vjera u Krista u Engleskoj i kako bi se iskorijenile sve hereze. Autoritetom parlamenta koji je potvrdio akt, proglašava se da će svi kraljevi nasljednici također biti prihvaćeni kao vrhovni poglavari Engleske Crkve, zvane Anglicana Ecclesia, te da će uživati sva prava, časti i privilegije na koje vrhovni poglavar Engleske Crkve ima pravo. One se ovim aktom potvrđuju i Henriku VIII. Kralju i njegovim nasljednicima daje se i pravo na vizitacije, reforme, uvođenje novih odredbi, ispravke i zabrane hereza, na zadovoljstvo Svemogućega Boga, kako bi se sačuvali mir i jedinstvo kraljevstva. Također se posljednjom rečenicom poništava validnost bilo kakvih autoriteta i zakona donesenih izvan kraljevstva, koji govore protiv Akta o vrhovništvu.

Sam dokument bio je vrlo kontroverzan i nije začudno da je Henrik imao mnogo problema s nagovaranjem svojih svećenika da prihvate i potvrde takav dokument, kojim su im u potpunosti prekinute veze s Rimom. Bila je to poanta cijelog teksta, i budući da je u 16. stoljeću religija bila vrlo važna politička stavka, ovim aktom, Henrik je prekinuo ne samo stoljetne veze s Rimom već i sa svim ostalim katoličkim zemljama.

³⁶ Act of Supremacy. Preuzeto s : http://www.nationalarchives.gov.uk/pathways/citizenship/rise_parliament/transcripts/henry_supremacy.htm

3.3 Ranotudorska vanjska politika – Španjolska, Francuska i Škotska

Dugovječnost i značaj englesko-španjolskih veza, mogu se pratiti još u daleku 1292. godinu, kada je Henrik III. potpisao trgovački sporazum s Kastiljom. Taj je ugovor obnovljen još 5 puta s Kastiljom, i potpisana su dva ugovora s Aragonom u 14. stoljeću. Dolaskom Henrika VII. na vlast, postpisan je, uz bračni ugovor Artura i Katarine i trgovački sporazum Engleske i Habsburga, koji je vezao Englesku i Niske Zemlje. Važno je i to da su od vremena Edvarda IV. Englezi i Kastiljci trgovali po jednakom statusu i u obje zemlje smjeli ulaziti i uživali jednaka prava kao da su podanici tog vladara.³⁷

Vrijeme vladavine Henrika VIII. obilježili su Talijanski ratovi koji su trajali od 1494. do 1559. godine. Premda se nazivaju talijanskima, radi se u stvari o periodu u kojem su se dvije velesile, francuska dinastija Valois i carski i španjolski Habsburzi borili za prevlast u Europi. Ostale, manje europske zemlje, svrstavale su se na stranu jedne ili druge države, pritom održavajući krhak mir i ravnotežu Europe.³⁸

Engleska se priklonila na stranu Španjolske.³⁹ Premda je i brak Katarine Aragonske pridonio tomu, on nije bio jedini razlog za takvu odluku. Engleska je već i prije, dugi niz godina bila u konfliktu sa Francuskom zbog Calaisa, jedinog preostalog engleskog grada na kontinentu, kao i drugih prijepornih teritorija koji im je Francuska oduzela. Također je problematično bilo i to što je Engleska povijesno bila u stalnim pograničnim sukobima sa Škotskom na sjeveru Velike Britanije, a Francuska je često podržavala i novčano potpomagala škotska nastojanja destabilizacije Engleske.⁴⁰ Za Henrika VII. Ferdinand i Izabela predstavljali su sve što je on smatrao poželjnima – bili su nasljednici starih monarhija s veličanstvenim ugledom i moći. S obzirom na zajedničku netrpeljivost prema Francuskoj, smatrao je da bi taj savez mogao biti i tek kako koristan. Premda je za Tudore takav brak zvučao odlično, Španjolci baš i nisu bili oduševljeni. Nećkali su se zbog neizvjesnosti koje su dugo vladale oko engleskog prijestolja. Ratovi dviju ruža još nisu bili zaboravljeni i nisu željeli riskirati Katarinin život. Na koncu je ipak prevagnula politička korist, odnosno sjedinjenje u ratu protiv Francuza, tako da je bračni ugovor ipak potpisan. Katarina se pokazala dovoljno inteligentnom i sposobnom da jedno vrijeme čak bude priznati ambasador

³⁷Samson, *The marriage of Philip of Habsburg and Mary Tudor and anti-Spanish sentiment in England: political economies and culture, 1553-1557*, str. 18.

³⁸Bindoff, *Tudor England.*, str. 70.

³⁹Weir, *Šest žena Henrika VIII.*, str. 26.

⁴⁰Bindoff, *Tudor England.*, str. 71.

Španjolske na engleskom dvoru, što je u ono vrijeme bio presedan, jer ni jedna žena nije uživala takvu moć i slobodu u stranoj zemlji.⁴¹

Na samom početku vladavine Henrika VIII., pokazalo se kako je Katarina upravo savršen posrednik za nagovaranje svoga supruga na izvršavanje želja Ferdinanda. U početku vladavine Henrik se često savjetovao sa svojom suprugom po brojnim pitanjima pa njoj nije bilo teško nagovoriti ga na ulazak u rat s Francuskom na strani njezinoga oca. To je 1511. doseglo vrhunac, kada je potpisan Westminsterski sporazum kojim se Henrik i Ferdinand obvezuju na međusobno potpomaganje protiv njihova zajedničkog neprijatelja, Francuske.⁴²

Pohod protiv Francuske, 1512. godine, koji je vodio lord Dorset, neslavno je propao, no već sljedeće je godine kralj odlučio sam predvoditi novi pohod. Katarina ga je uvjerila kako će ga car Maksimilijan i kralj Ferdinand svesrdno podržati u ponovnom osvajanju francuskog prijestolja, koje je nekoć davno pripadalo engleskim kraljevima. Ostavivši Katarinu kao regenticu, napustio je zemlju s vojskom od 11 000 ljudi. Međutim, kad su Maksimilijan i Ferdinand shvatili da je njegov krajnji cilj kruna Francuske, uznemirila ih je pomisao na destabilizaciju snaga u Europi i rađanje nove velesile pa su smjesta potpisali tajni ugovor s francuskim kraljem Lujem XII., prema kojemu su Henriku trebale biti dopuštene jedna ili dvije pobjede, kako bi se zadovoljila njegova taština i želja za osvajanjem, prije nego ga zima natjera na povlačenje u Englesku.⁴³

Tako je i bilo, Henrik i Maksimilijan opsjeli su grad Therouanne i potukli Francuze u tzv., Bitci ostruga. Za to vrijeme Škoti su na sjeveru odlučili iskoristiti činjenicu da Henrika nema kod kuće i napali Englesku. Jakov IV. napao je 22. kolovoza Englesku vojskom od 80 000 ljudi, krećući se kroz Northumberland. Uskoro mu se prepriječila vojska engleskih branitelja koju je predvodio grof od Surreya. On je nad Škotima u bitci kod Floddena 9. rujna ostvario pobjedu u kojoj je poginulo 10 000 Škota, među njima i njihov kralj i glavnina plemstva. Škotskom je tada zavlдало vijeće namjesnika umjesto kralja Jakova V. koji je u to vrijeme bio još malo dijete. Zbog toga će rat s Engleskom biti odgođen. Henrik je 21. rujna osvojio još jedan grad, Tournai, a onda se morao vratiti u Englesku zbog nadolazeće zime. Saveznici su se dogovorili da će ponovno napasti Francusku 1514. i dogovoren je brak između Marije Tudor, Henrikove sestre, i Karla Kastiljskog.⁴⁴

⁴¹Weir, Šest žena Henrika VIII., str. 26.-27.

⁴²Weir, Šest žena Henrika VIII., str. 101.

⁴³Weir, Šest žena Henrika VIII., str. 101.-102.

⁴⁴Weir, Šest žena Henrika VIII., str. 102.-104.

Međutim, kada je stigao lipanj 1514., Henrik je shvatio da su ga Maksimilijan i Ferdinand prevarili i da nemaju nikakvu namjeru poći u rat s Francuskom. Također, Flandrijsko vijeće nije prihvatilo Mariju za suprugu nadvojvode Karla, tako da se Henrik osjećao dvostruko poniženim i izdanim. Svoj je bijes okrenuo prema Katarini, koja ga je do tada cijelo vrijeme usmjeravala i nagovarala da se po svim pitanjima posavjetuje s njenim ocem Ferdinandom. Katarina, u to vrijeme trudna, nije ni sama znala kako se obraniti od njegova bijesa i napada. Doista, činilo se da je njihov odnos tada trajno narušen, i Henrik od tada pa nadalje nije tražio ni slušao njene savjete. Njeno mjesto njegove savjetnice uskoro će postupno, ali i potpuno preuzeti Thomas Wolsey.⁴⁵

Kao što je spomenuto, rastao je Wolseyev utjecaj, a on je uporno zagovarao prijateljstvo s Francuskom i jače povezivanje između te dvije zemlje. Henrik je u listopadu 1514. oženio svoju sestru Mariju za francuskoga kralja te su oni tada postali saveznici i prijatelji. Proglašen je mir između zemalja i u kolovozu je potpisan novi ugovor. Sve je to bilo jako štetno za interese Španjolske i za kraljicu Katarinu, koja je u nemilosti kralja, od glavne savjetnice degradirana na dekorativnu ulogu domaćice i supruge. Nadala se da će joj se moć donekle vratiti rođenjem nasljednika, no jedino zdravo dijete koje je donijela na svijet bila je kći Marija.⁴⁶

Brak Marije Tudor i Luja XII. trajao je samo tri mjeseca, prije nego je srednjovječni kralj umro. Naslijedio ga je Franjo I. s kojim se Henrik cijeli život nadmetao u svemu i koji je bio sličnih godina. Henrik je po sestru poslao najboljeg prijatelja Charlesa Brandona, ali su se njih dvoje vjenčali bez kraljeve dozvole. To ga je razbijesnilo, ali se primirio kad je Brandon platio lijepu globu.⁴⁷ Taj je brak Mariju spasio od Henrikovih daljnjih nastojanja da je koristi u političke svrhe kako bi pridobio saveznike. On zbog toga nije bio sretan, ali nije ništa mogao učiniti jer je brak bio valjan.

Car Svetog Rimskog Carstva Maksimilijan umro je 1519. godine, a naslijedio ga je njegov unuk Karlo V. On je kao 19-godišnjak postao carem Svetog Rimskog Carstva, a vladao je i Austrijskim nasljednim zemljama, Niskim zemljama i dijelovima Burgundije, Španjolskom i dijelovima Italije te Ugarskom. Njegov izbor za cara Svetog Rimskog Carstva

⁴⁵Weir, Šest žena Henrika VIII., str. 104.-105.

⁴⁶Weir, Šest žena Henrika VIII., str. 105.-106.

⁴⁷Weir, Šest žena Henrika VIII., str. 109.-110.

automatski je popravio status Katarine u Engleskoj, jer je ona sada predstavljala i Carstvo i Španjolsku.⁴⁸

Wolsey je uspio nagovoriti Henrika da se susretne s francuskim kraljem Franjom, što se odvijalo na jednom od najskupljih susreta 1520. godine, prigodno nazvanim Polja zlatnih tkanina. Bila je to višednevna posjeta engleskog dvora francuskom, održana na polju na kojem je danas posađena uljana repica, a tada je bilo načičkano stotinama ekstravagantnih paviljona i tisućama dvorana koji su ondje služili na čast svojim vladarima. Cijeli susret bio je cirkus kojim su Franjo i Henrik nastojali nadmašiti jedan drugoga u bogatstvu i ekstravaganciji, no krajnji cilj, prijateljstvo, nikada nije postignut, nego su se kraljevi još više zamrzili. Cijeli taj skupi debakl natjerao je Henrika ravno u ruke novom caru Karlu, na Katarinino opće zadovoljstvo. 1522. godine, Marija, kći Henrika i Katarine, zaručila se za cara Karla. Međutim, nakon samo tri godine, Karlo si je pronašao bogatiju nevjestu, koja je već bila u godinama za rađanje, Izabelu Portugalsku, tako da su zaruke između njega i Marije prekinute.⁴⁹

U proljeće 1527. u Englesku stiže francuski veleposlanik Gabriel de Grammont, biskup od Tarbesa, koji pokreće neugodnu temu – je li princeza Marija rođena u valjanom braku, budući da je njena majka prvotno bila udana za kraljevog brata. Čini se kako su slične misli već neko vrijeme prije toga mučile i samoga kralja, jer je kasnije spomenuo kako je naišao na jedan dio u Levitskom zakonu koji zabranjuje brak s bratovom ženom, jer je to u stvari incest i takav brak neće proizvesti nasljednike. Henrik, koji iz veze s Katarinom ima samo Mariju, sam za sebe smatrao je da nema nasljednike. Katarina, koja tvrdi da je bila djeвица kada se udala za Henrika, smatra da se taj zakon primjenjuje samo ako je prijašnji brak bio konzumiran, ali Henrikovo se gledište ne slaže s njom. Međutim, Katarinini su roditelji bili tražili od pape Julija II. da izda bulu kojom se daje oprost, čak i ako je brak bio konzumiran. Ali, Henrikovim inzistiranjem na nevaljalosti braka, on se ovdje u stvari protivi autoritetu samoga pape, što će se kasnije pokazati početkom kraja odnosa između papinstva i Engleske. Još jedan od razloga za razrješenje braka s Katarinom (osim činjenice da je tada već bila neplodna) bila je i činjenica da je tada bio strastveno zaljubljen u Anu Boleyn. Ona je bila prva žena koju je poželio, a koja ga je odbila, naglašavajući svoju krepost. Naravno, željela je brak i krunu.⁵⁰ Njegova ustrajnost u razvodu gotovo je dovela do vojne intervencije cara Karla V. kako bi pomogao svojoj teti 1530. Henrikova je sreća bila to što Katarina nije htjela

⁴⁸Weir, Šest žena Henrika VIII., str. 111.

⁴⁹Weir, Šest žena Henrika VIII., str. 113.-116.

⁵⁰Weir, Šest žena Henrika VIII., str. 118.-122.

ni čuti za rat zbog nje i odvrtila je cara od toga nauma.⁵¹ U vrijeme tenzija koje su među zemljama vladale zbog te situacije, španjolski je veleposlanik savjetovao Karlu V. da ne prekida trgovačke veze s Engleskom jer će to imati negativne posljedice i za samo Carstvo. Za Englesku je bila sreća što ga je car poslušao jer su Niske Zemlje bile glavna zemlja izvoza engleskih dobara, a Antwerpen je bio centar u kojem su Englezi prodavali vunu, žitarice i tkaninu.⁵²

S Anom Boleyn Henrik je dobio samo jedno dijete, princezu Elizabetu, dok su njezine ostale trudnoće završile spontanim pobačajima. Danas liječnici spekuliraju da je to bilo zbog njene negativne krvne grupe, no nitko to nije provjeravao. Nakon manje od dvije godine braka, Henrik se razočarao u Anu i zaključio da ga Bog kažnjava zato što se oženio njome. Uvidjevši da mu neće pružiti nasljednika kakvog je želio (dječaka), odlučio je se riješiti. Nije imao volje ponovno prolaziti farsu oko razvoda pa je Ana lažno optužena za bludničenje i incest te obezglavljena. Habsburgovci su zbog Katarine koja je bila dio njihove obitelji bili bijesni na Henrika i Anu. Tek je Aninom smrću zaustavljeno propadanje habsburško-tudorskih veza i one su ponovno uspostavljene.⁵³

Još dok je Ana bila živa, Henrik se počeo udvarati sljedećoj supruzi Jane Seymour. Oženili su se samo nakon nekoliko dana od Anine smrti. Jane mu je konačno rodila toliko željenog sina, no imala je vrlo težak porod te je uskoro umrla od groznice, koja je u ono vrijeme često zahvaćala roditelje. Najvjerojatnije joj se inficirala međica. Zbog njene blage naravi, kao i zbog činjenice da mu je rodila muškog nasljednika Edvarda, Henrik je ostatak života govorio kako je od svih žena nju najviše volio.⁵⁴

Kroz promjene Henrikovih žena lijepo se mogu pratiti promjene i vanjske i unutarnje politike, jer su se dvorani i ostatak zemlje priklanjali ili kovali urote protiv žena prema tome koje su bile vjere i porijekla. Parlament i Kraljevsko vijeće stavljali su na Henrika velik pritisak da se ponovno oženi kako bi dao kraljevstvu još jednog nasljednika, jer je u ono vrijeme smrt u djece bila iznimno česta. Pod tim uvjetima Henrik je krenuo tragati za novom suprugom. Dvije frakcije na dvoru, protestantska i katolička, natjecale su se u tome koja će prije naći prikladnu suprugu kralju. Treba naglasiti da je većina Europe do tada već čula za Henrikove egzibicije i postupanja sa ženama, tako da je malo koja princeza željela imati posla

⁵¹Weir, Šest žena Henrika VIII., str. 180.

⁵²Samson, A. W. S. (1999). The marriage of Philip of Habsburg and Mary Tudor and anti-Spanish sentiment in England: political economies and culture, 1553-1557 (Doctoral dissertation)., str. 19.

⁵³Weir, Šest žena Henrika VIII., str. 203.-275.

⁵⁴Weir, Šest žena Henrika VIII., str. 276.-302.

s njim. Ipak, brak je dogovoren s protestanticom Annom, vojvotkinjom od Clevesa. Henriku su glasnici ispričali bajke o njenoj ljepoti i vrlini pa se kralj jako zagrijao za nju. Međutim, kada ju je upoznao, kralj se jako razočarao. Tvrдио je da je žena koju nikada ne bi mogao voljeti i koja mu se toliko gadi da nije u stanju konzumirati brak. Vjerojatnije je da mu je pogoršanje u zdravstvenom stanju već tada ograničavalo libido, tako da je izgledno da je samo tražio grešku u nekome drugome. Bilo kako bilo, Henrik se razveo od nje i proglasio je svojom počasnom sestrom.⁵⁵

Sljedeća mu je supruga bila Katherine Howard, mlada djevojka od nepunih 16 godina u koju se kralj zaljubio dok je bila u pratnji njegove prethodne supruge. Međutim, ispostavilo se da ga je varala pa je i ona pogubljena. Nju su mu nametnuli katolici na dvoru, koji su poslije njenog pada zapali u nemilost.⁵⁶

Nakon posljednjeg debakla od braka Henrik se posvetio ugovaranju brakova svojoj djeci. Pokušavao je princezu Mariju zaručiti za francuskog nasljednika, vojvodu od Orleansa. Međutim, nisu se mogli složiti oko miraza pa su pregovori propali, a odnosi između zemaljadodatno su narušeni. Sljedeći problem zadavali su mu Škoti. Bojao se da će u slučaju rata s Francuskom njeni dugogodišnji tradicionalni prijatelji Škoti ponovno navaliti preko engleske granice, kao što su to učinili 1513. pa je poslao vojsku na njih. 1542. u bitci kod Solway Mossa engleska je vojska potpuno porazila škotsku vojsku. Henrik se nadao da će mu zbog toga nećak Jakov V. biti prisiljen dozvoliti veće slobode u miješanju u škotske poslove. No, razočarao se kada je Jakov čuvši vijesti o napadu pao u postelju i uskoro, netom po rođenju kćeri Marije, umro, a ona je postala kraljicom Škota. Henriku je takvo stanje stvari itekako prijalo. S djetetom na prijestolju, Škoti su bili zaposleniji boreći se međusobno za regentstvo i prevlast nego napadajući Englesku. Ipak, svidjela mu se ideja da brakom poveže te dvije zemlje pa je želio zaručiti princa Edvarda za malu Mariju. Međutim, već sljedeće godine, obnovljen je stari savez između Škotske i Francuske, i njegove su zaruke između djece razvrgnute. Uvrijeđen implikacijom da njegov sin nije dovoljno dobar za kraljicu Škota, poslao je svoju vojsku koja je opustošila škotske pogranične gradove. Time je samo otuđio i one lordove koji su još bili anglofili, a Škotsku gurnuo dublje u naručje Francuzima. Škoti su naposljetku bili primorani poslati Mariju na francuski dvor gdje je odgajana i gdje će biti na sigurnom od engleskog kralja.⁵⁷

⁵⁵Weir, Šest žena Henrika VIII., str. 305.-343.

⁵⁶Weir, Šest žena Henrika VIII., str. 344.-380.

⁵⁷Weir, Šest žena Henrika VIII., str. 383.-397.

Henrikova je posljednja supruga bila učena i blaga Katherine Parr. Bila bi laž reći da je bila voljna udati se za njega, no nije baš imala nekog izbora. Premda mu nije rodila nasljednike, iznimno se potrudila pomiriti Henrika i njegovu djecu i njegovala ga je do smrti.⁵⁸

3.4 Edvard VI.

Kada je princ Edvard rođen, bilo je odmah jasno da će nakon Henrika doći vrijeme u kojem će na vlasti biti maloljetnik, a u stvarnosti će vladati protektori. Problem je naravno, bio u tome, koji je od Henrikovih savjetnika dovoljno sposoban za takvu čast. I ne samo to, Henrik je morao misliti i na sigurnost mladog princa jer je itekako znao kako se Richard III., posljednji lord protektor dokopao vlasti riješivši se posljednjeg kralja Edvarda i njegove braće.⁵⁹

Ali mladi Edvard nije jedini koga je Henrik imao na pameti kada je birao protektore. Morao je razmisliti i o budućnosti religije koju je uspostavio. Od prekida s papinstvom, Henrik je vodio svoju zemlju srednjim putem, odbijajući i poslušnost Katoličkoj Crkvi i priključivanje heretičkim pokretima, poput luteranizma, anabaptizma i kalvinizma koji su divljali Europom. Zato je uspostavio vijeće koje je među sobom izabralo protektora (lorda Somerseta), a svi članovi bili su reformisti, kako se na mladoga kralja ne bi utjecalo da vrati zemlju pod papu.⁶⁰ Umjesto njega vladao je u početku njegov ujak Edward Seymour, a poslije njega John Dudley.⁶¹

Na žalost, zdravlje mladoga kralja već je 1552. bilo alarmantno. Dudley, budući da je želio ostati na vlasti, morao je brzo misliti. Oženio je svoga sina lorda Guildforda Dudleya za unuku sestre pokojnog kralja Henrika VIII., lady Jane Grey. Mladi kralj Edvard bio je prisiljen šest tjedana prije svoje smrti potpisati kako želi da njegova nasljednica bude upravo ona. Taj bi plan možda i uspio da princeza Marija nije uz pomoć svojih podanika koji su ju voljeli i podržavali podigla vojsku s kojom je odmarširala u London gdje je proglašena kraljicom,⁶² a nesretna lady Jane Grey ostala je zapamćena kao „devetodnevna kraljica“.⁶³

⁵⁸Weir, Šest žena Henrika VIII., str. 382.-418.

⁵⁹Bindoff, Tudor England., str. 147.

⁶⁰Bindoff, Tudor England., str. 148.-150.

⁶¹Trevelyan, Povijest Engleske, str. 321.-330.

⁶²Bindoff, Tudor England., str. 165.-167.

⁶³Trevelyan, Povijest Engleske, str. 333.-338.

3.5 Marija I.

Čim je stigla na vlast, Marija se na brzinu riješila svih reformatorskih biskupa i na njihovo mjesto postavila katoličke koji su do tada čamili u Toweru. Također je i pogubila svoju suparnicu, lady Jane Grey i ostale koji su se urotili protiv nje. Unutar samo šest mjeseci od njezina dolaska na prijestolje, Marija je Englesku vratila u krilo Katoličke Crkve.⁶⁴

Također se pozabavila time da se poništi poništenje braka između njenih roditelja, što ju je ponovno učinilo legitimnom nasljednicom, i očistilo ime njezine majke, za koju se zbog poništenja smatralo da je gotovo 30 godina provela u bludu. Sljedeće čime se je parlament pozabavio, bila je ideja njezina braka za Filipa Španjolskog. Naime, u vrijeme u kojem žene nisu imale nikakvo pravo glasa i smatrane su manje inteligentnima i sposobnima od muškaraca, bilo je nužno čim prije pronaći ispravnog supruga za kraljicu, kako njezina ženskost ne bi uništila državu. Jedini je problem bio to što, kada bi ušla u brak, kraljica bi imala manju važnost od njezina supruga. Nametnula se je dilema kome dati takvu moć: domaćem lordu, manje vrijednosti od kraljice ili nekom strancu koji bi imao veću moć od nje. Elizabeta je taj problem riješila nikada se ne udavši, ali Marija, koja je htjela nasljednike koje je sama rodila, odlučila se za brak. Još kao djevojčica, neko je vrijeme provela zaručena i za Karla V. i za Luja XII., što bi značilo da je od malena služila kao pijun na europskoj političkoj sceni, kojim su se njen otac i drugi koristili kako bi prevagnuli u jednu ili drugu stranu borbe za premoć Francuske i Carstva. Još za Henrikova života njezina je budućnost bila vrlo važna i mnogi su se brinuli kakav bi utjecaj mogla imati. Čak je i Henrik u svojoj oporuci napisao da se Marija ne smije ženiti bez privole vijeća.⁶⁵

„...should [they] then happen to marry with any stranger borne out of this realme, That then the same stranger, havinge the governmente and the imperial! Crowne in his hands, would rather adhere and practice to have the lawes and customes of his or their owne native countrey or countreyes to be practised or put in use within this realme, then the lawes, statutes, and customes here of longe time used, wherupon the title of inheritance of all and singular our loving subjects doe depend, which would tende to the utter subversion of the comon-welth of this our realme, which God defend.“⁶⁶

Njen je brat Edvard izdao limitaciju zbog koje se njoj i Elizabeti zabranjivala udaja za stranca, zato što bi taj vladao Engleskom prema pravilima i običajima svoje domovine i

⁶⁴Bindoff, Tudor England., str. 166.

⁶⁵Samson, The marriage of Philip of Habsburg and Mary Tudor and anti-Spanish sentiment in England: political economies and culture, 1553-1557, str. 24.-25.

⁶⁶Nichols, J. G. (Ed.). (1850). The Chronicle of Queen Jane: And of Two Years of Queen Mary, and Especially of the Rebellion of Sir Thomas Wyatt (Vol. 48). Camden society., str. 93

dugogodišnji engleski običaji bi se pritom zatrli i ignorirali. Ulomak iz te limitacije jasno pokazuje koliko je nisko mišljenje o ženama u ono vrijeme vladalo, kao i koliko su čvrsto patrijarhalne odredbe bile ukorijenjene u um i navade stanovništva.

Očit izbor za nju bio je član obitelji Habsburg, koja je u to doba vladala ogromnim dijelom Europe i bila je sličnih razmišljanja kao i Marija po pitanju papinstva i katoličanstva i jednako se marljivo rješavala heretika kao i sama Marija. Međutim, Marija pri izboru supruga nije imala podršku svojih podanika. Njezini savjetnici, parlament i podanici, svi su bili protiv tog braka, ponajviše zato što je u to doba vladala mržnja i strah od stranaca. Njezin je otac tu mržnju vješto iskorištavao kada je želio poći u rat kako bi potaknuo ratobornost u svojih podanika i vojske. Međutim, njenim izborom ženidbenog druga stranca, Španjolca, ljudi su bili jako nezadovoljni. Unatoč tome što su Habsburgovci i Tudori dugo bili saveznici, to je prijateljstvo postojalo uglavnom zbog uzajamne koristi koju su imali zbog trgovine između Engleske i Niskih Zemalja, kojima su vladali Habsburzi. Njihovo je prijateljstvo, barem prividno, cvalo dok je bilo ekonomske koristi, ali ksenofobija je i dalje bila snažno prisutna.⁶⁷

Na žalost, 1550., došlo je do kraha trgovine u Antwerpenu, što je Engleze postepeno natjeralo da traže druge izvore trgovine pa je do 1553., veza između Engleske i Niskih Zemalja znatno oslabjela. Istovremeno, zbog dominacije nad južnom hemisferom, (zajedno s Portugalom), Španjolci su sve više žrtvovali dobrostojeći Antwerpen i više dobara slali na druga područja pod njihovom vlašću.⁶⁸ Španjolci su počeli uvelike eksploatirati svoje teritorije u Amerikama, koji su im donosili mnogo veći profit uz mnogo manje gubitke i rizike nego što je nosila trgovina s Englezima i ostalim Europljanima u Antwerpenu. Stoga su se sve više fokusirali na Amerike, a veze s Europom su zapostavljene. Što je bilo još i gore, zbog nekontroliranog priljeva dobara i zlata na europsko tržište, došlo je do devaluacije zlata i do ekonomske krize na Starom kontinentu.

Početakom 1554., potpisan je bračni ugovor između tridesetsedmogodišnje Marije i tada dvadesetšestogodišnjeg Filipa.⁶⁹ Taj je dokument u teoriji bio itekako povoljan za Englesku. Filip se mogao nazivati kraljem Engleske, ali Marija je bila ta koja je imala moć davati namještenja u Crkvi i vladi i to isključivo Englezima. Nije trebalo doći ni do kakve promjene vanjske politike niti uključivanja u neželjene ratove. Jedina klauzula koja spominje

⁶⁷Samson, *The marriage of Philip of Habsburg and Mary Tudor and anti-Spanish sentiment in England: political economies and culture, 1553-1557*, str. 28.-29.

⁶⁸Bindoff, *Tudor England.*, str. 170.

⁶⁹Medvei, V. C. (1987). *The illness and death of Mary Tudor*. *Journal of the Royal Society of Medicine*, 80(12), 766-770., str. 767.

nasljeđivanje, govori da u slučaju da Marija umre bez nasljednika, Filipov naslov kralja Engleske istog trena prestaje. Činjenica da bi njihov nasljednik jednoga dana ujedinio vladavinu nad Španjolskom, Niskim Zemljama i Engleskom, nije ni najmanje zadovoljila Marijine podanike. Uskoro po potpisivanju ugovora, dogodio se ustanak Sir Thomasa Wyatta.⁷⁰

Gianfrancesco Commendone, papinski poslanik u Engleskoj, vrlo je dobro objasnio stajalište onih koji su se zalagali za to da kraljica odabere domaćeg ženika:

„...would be means of avoiding to bring into the Kingdom <<strangers>> as they call the foreigners, who might try to introduce customs unlike its own and to put it into perpetual servitude, as it happens now to the Reign [sic] of Naples and all that part of Italy which is subject to the Emperor, and would allow to preserve those liberties which they had enjoyed so many years.“⁷¹

Postojala je bojazan da bi stranac mogao donijeti navade svoje zemlje, a engleski bi se običaji zatrli. Također, postojao je i strah od podčinjavanja Engleske stranoj zemlji. U 16. je stoljeću bilo ne samo normalno, nego i obavezno da žena bude podložna svojem suprugu. Budući da je Englesku vodila žena, mnogi su se bojali da bi podčinjavanjem kraljice stranom kralju i sama Engleska postala podložna stranom kralju.

S druge je strane pak Marija vagala kako je njezin suprug, Habsburgovac i kralj Španjolske koja je u to vrijeme bila vrlo moćna vojna sila, nužan za obranu i očuvanje njene zemlje protiv prijetnje koju su Francuzi predstavljali. Na škotskom je prijestolju regentica bila Marija de Guise, dok je kraljica Škota Marija bila u Francuskoj na dvoru. Marija je dobro procijenila da je Engleska u velikoj opasnosti i da samo savez s jakom silom može jamčiti sigurnost njenih podanika.⁷²

Obje su strane smatrale da su u pravu što se tiče ekonomskih pogodnosti. Pobornici domaćeg kralja, zbog zadržavanja monopola Engleza na engleskom tlu, a pobornici Filipa, zbog širenja tržišta, slobodnijeg i sigurnijeg trgovanja Engleza u inozemnim državama koje su bile pod Filipovom vlasti. Budući da je vladao jako velikim teritorijem, prijateljstvo s Filipom

⁷⁰Bindoff, Tudor England., str. 172.

⁷¹Samson, The marriage of Philip of Habsburg and Mary Tudor and anti-Spanish sentiment in England: political economies and culture, 1553-1557, str. 74.

⁷²Samson, The marriage of Philip of Habsburg and Mary Tudor and anti-Spanish sentiment in England: political economies and culture, 1553-1557, str. 174.-175.

moglo se dobro unovčiti i nudilo je mogućnost širenja engleske trgovine po Europi. Međutim, tu treba imati na umu da je „slobodna trgovina“ istovremeno značila i opasnost. Premda je nudila mogućnost uvoza različitije, inače teško dostupne ili nedostupne robe, također je prijetila opasnost u sektorima gospodarstva u kojima je zemlja proizvodila dovoljno dobara za vlastite potrebe, jer je postojala prijetnja od uvoza jeftinije strane robe. To bi, dakako, naškodilo samim Englezima koji su bili proizvođači te robe.⁷³

Sadržaj bračnog sporazuma javno je proklamiran, a glasio je:

*"...partely for the welthe and enryching of the realme, and partely for frendship and other waighty considerations, hathe, afler moche suit on his (the king of Spaynes) behalf made, determynd, by the consent of hir counsaile and noblyty, to matche herselfe with him she should have for her joynter xxxml ducketes by the yere, with all the Lowe Country of Flanders"*⁷⁴

Kraljica Marija najavila je svojim podanicima da se nakon mnogo promišljanja odlučila, djelomice za dobrobit i bogatstvo kraljevstva, a djelomice zbog prijateljstva, udati za španjolskoga kralja, naravno uz pristanak vijeća i plemstva.

*„Philip, would vouchsaff so to humble himself, as in this maryadge to take upon him rather as a subject then otherwise; and that the quene shoulde rule all thinges as she doth nowe; and that ther should be of the counsel! no Spanyard, nether should have custody of any fortes or castelles; nether bere rule or offyce in the quenes house, or elsewhere in all Inglande"*⁷⁵

S druge strane, dio teksta koji govori o Filipu, nastoji primiriti Engleze i uvjeriti ih kako španjolski kralj nema nikakvu namjeru napraviti od Engleske satelitsku zemlju. Upravo suprotno, on ima svaku namjeru podčiniti se engleskoj kraljici. Niti jedan Španjolac neće moći postati dijelom kraljičina Vijeća, niti će upravljati posjedima ili imati bilo kakvo nadležstvo u Engleskoj.

Unatoč tim utješnim riječima koje su stajale u bračnom ugovoru, stvarnost je u ono doba bila vrlo drugačija. Kada bi se engleski običaji i zakoni onoga vremena primjenili na slučaju Marijina braka s Filipom, ona bi samom udajom izgubila svu svoju zemlju i političku

⁷³Samson, The marriage of Philip of Habsburg and Mary Tudor and anti-Spanish sentiment in England: political economies and culture, 1553-1557, str. 178.

⁷⁴Samson, The marriage of Philip of Habsburg and Mary Tudor and anti-Spanish sentiment in England: political economies and culture, 1553-1557, str. 88.

⁷⁵Samson, The marriage of Philip of Habsburg and Mary Tudor and anti-Spanish sentiment in England: political economies and culture, 1553-1557, str. 88.

moć, i sve bi to prešlo na njenog supruga, odnosno Filipa. Stoga nije ni čudo, što unatoč bračnom ugovoru, ljudi nisu željeli strani brak upravo zbog starih običaja i presedana, a u doba ondašnjih ljudi, žena je bila smatrana manje inteligentnom, slabijom od muškarca i morala mu je biti poslušna i podložna.⁷⁶

U studenom je u Englesku došao papin legat i parlament je pokrenuo raspravu o vraćanju pod papinu palicu. Međutim, vraćeni su zakoni o progonima protestanata, koje je, ponovno katolička Engleska bila dužna progoniti pa je za vrijeme Marijine vladavine spaljeno oko 300 heretika, što joj je dalo nadimak „Krvava Marija“. Na žalost, nije shvatila da je svojim postupcima samo zacementirala mržnju svojih podanika prema Rimu i svojom smrću uništila svaku nadu za povratak katoličanstva u Englesku.⁷⁷

Ono što je Marijina vjera učinila za katoličanstvo u Engleskoj, njezin brak s Filipom učinio je za španjolsko-engleske odnose. U 18 mjeseci, koliko je Filip proveo u Engleskoj, uspio je donekle smekšati odnos parlamenta prema samome sebi. Premda mu nisu dozvolili krunidbu, dozvolili su mu protektorat nad Marijinim i njegovim potencijalnim nasljednicima, u slučaju da Marija umre dok su još maloljetni. Ipak, bili su svjesni činjenice da se Filip Marijom oženio samo kako bi doveo Englesku pod okrilje Habsburgovaca, a samim je time, unatoč svim slobodama koje je Engleska uživala prema bračnom ugovoru, Englesku svrstao u caristički blok, učinivši Francusku njezinim prirodnim neprijateljem. Time je francuski kralj postao saveznikom svima koji su kovali zavjere protiv Marije i potpomagao sve ustanike u zemlji.⁷⁸

Kada je kratko primirje između Habsburga i Francuske 1557. završilo ratom, i Marija i Filip isprva su se trudili izbjeći uvlačenje Engleske u sukob. Međutim, kada je Filip shvatio da mu je Engleska jedini preostali adut, obratio se svojoj vrlo zaljubljenoj ženi, koja je bila slijepa i gluha na savjete drugih, i koja je natjerala svoje vijeće da pošalju Englesku u rat.⁷⁹ Mnogi suvremenici svaljivali su krivnju na Marijinu ženskost i slabost, međutim, nije teško razumjeti njezine postupke. Udana u poodmakloj dobi, a oduvijek se nadala obitelji, vjerojatno bi bila učinila sve da udovolji svom suprugu i zadrži ga čim više uz sebe, kao i da osigura nasljedstvo budućoj djeci.

⁷⁶Samson, *The marriage of Philip of Habsburg and Mary Tudor and anti-Spanish sentiment in England: political economies and culture, 1553-1557*, str. 94.

⁷⁷Bindoff, *Tudor England.*, str. 179.

⁷⁸Bindoff, *Tudor England.*, str. 179.

⁷⁹Bindoff, *Tudor England.*, str. 179.-180.

Ratovi, pogotovo u ono doba, bili su vrlo skupi i jako bi se rijetko isplatili. Ovo je bio jedan od najgorih u koje se Engleska uključila. Parlament nije bio voljan dati novac za pothvat, a sama vojska i narod bili su niskog morala. Unatoč prvotnoj pobjedi kod St. Quintina, Engleska je izgubila Calais, što je bio težak udarac engleskom egu. Ipak, premda tada toga nisu bili svijesni, gubitak Calaisa, jedinog engleskog grada na europskoj zemlji, u stvari je bila dobra stvar, jer je natjerao Engleze da se okrenu drugim izvorima trgovine i odustanu od zastarjelog trgovačkog sustava zapadne Europe. Rezultiralo je to time da se uskoro okrenu istraživanjima Novog svijeta.⁸⁰

Deset dana prije svoje smrti, Marija je Elizabetu proglasila svojom nasljednicom. Elizabeta je proglašena kraljicom u parlamentu istoga dana kada je Marija umrla, 17. studenog 1557.⁸¹

⁸⁰Bindoff, Tudor England., str. 180.-181.

⁸¹Loades, D. M. (2011). Elizabeth I. London: Hambledon Continuum., str. 123.

4. Elizabeta I.

U kaotičnom svijetu Europe XVI. stoljeća, Engleska se nadala kralju čvrste ruke, mudre glave i s odlučnošću kako bi se ponovno uveo red i vratilo blagostanje. Nisu dobili kralja, ali sve su to pronašli u Elizabeti, koja je naslijedivši svoju polusestru mirno i mudro vladala dugih 45 godina. Većinu tog vremena bilo je nužno održavati ravnotežu sila Francuske i Španjolske, koje su jedna drugoj branile osvajanje Engleske i time zadobivanje prevlasti nad onom drugom, i samim je time štitile.⁸²

Sama Elizabeta bila je kao mlada opisivana ljepoticom.⁸³ To se promijenilo nakon što je jedva preživjela velike boginje od kojih joj je otpalo dosta kose i ostali su joj ožiljci po licu. Međutim, nedvojbeno je bila najnačitanija i najeduciranija od svih engleskih vladara. Osim engleskog, govorila je još četiri jezika, znala je svirati virginal i dobro pjevati. Također je imala nevjerojatnu karizmu i seksipil koje je koristila u svoju korist kako bi zbunila i zasljepila svoje muške političke suradnike, ali i suparnike.⁸⁴

Vidjevši što se dogodilo uvođenjem stranog utjecaja vladavini njezine sestre, Elizabeta je čim je sjela na prijestolje iskoristila u svoju korist propagandu kojom je naglašeno njeno „čistokrvno“ englesko porijeklo, bez kapi strane krvi.⁸⁵ U početku vladavine susrela se s brojnim problemima koje je trebalo riješiti, a koji su nastali kao posljedica petogodišnje vlasti njene sestre. Prvo i najvažnije, bilo je riješiti problem unutrašnje vjerske podjele zemlje. Potpuno je izuzela Englesku iz papinske vlasti i uspostavila ponovno Anglikansku crkvu, prema modelu kojim je vladao njen polubrat.⁸⁶ Uvela je molitvenik na narodnom jeziku i ukinula misu, dozvolivši tako pojedincu osobnu vezu s Bogom, umjesto preko posrednika, odnosno svećenika. Naravno, to nije riješilo sve nedaće jer je to bio srednji put između dva ekstrema, ali je makar u jednakoj mjeri diskriminiralo i katolike i puritance, pa je spriječilo opće nezadovoljstvo i građanski rat.⁸⁷

4.1 Elizabetanska nagodba

Samo godinu dana po dolasku na vlast, 1559. godine Elizabetin je parlament definirao službenu englesku religiju dvama ključnim aktovima – Aktom o jedinstvu i Aktom o

⁸²Trevelyan, Povijest Engleske, str. 344.-358.

⁸³Loades, Elizabeth I., str. 313.

⁸⁴Loades, Elizabeth I., str. 315.

⁸⁵Loades, Elizabeth I., str. 315.

⁸⁶Loades, Elizabeth I., str. 72.

⁸⁷Trevelyan, Povijest Engleske, str. 344.-358.

vrhovništvu.⁸⁸ Aktom o jedinstvu, parlament je trebao uvesti protestantski oblik bogoslužja, a Akt o vrhovništvu trebao je služiti za legitimizaciju kraljevske reformacije Crkve.⁸⁹

„An Act for the uniformity of common prayer, and administration of the sacraments; the which was repealed and taken away by Act of Parliament in the [Page 459] first year of the reign of our late sovereign lady Queen Mary, to the great decay of the due honour of God, and discomfort to the professors of the truth of Christ's religion:

*Be it therefore enacted by the authority of this present Parliament, that the said statute of repeal, and everything therein contained, only concerning the said book, and the service, administration of sacraments, rites, and ceremonies contained or appointed in or by the said book, shall be void and of none effect, from and after the feast of the Nativity of St. John Baptist next coming; and that the said book, with the order of service, and of the administration of sacraments, rites, and ceremonies, with the alterations and additions therein added and appointed by this statute, shall stand and be, from and after the said feast of the Nativity of St. John Baptist, in full force and effect, according to the tenor and effect of this statute; anything in the aforesaid statute of repeal to the contrary notwithstanding“.*⁹⁰

U prvom dijelu Akta o jedinstvu vraća se u korištenje *The Book of Common Prayer* koju je bio uveo parlament pokojnog kralja Edvarda VI. i korištena je u svrhu regulacije poretka zajedničke službe i molitve i administracije sakramenata, obreda i ceremonija u Engleskoj Crkvi. Nju je parlament Marije I. proglasio ništavnim kada je vratio katoličke obrede, a Elizabetin parlament je vraća na snagu uz neke promjene.

„And that if any manner of parson, vicar, or other whatsoever minister, that ought or should sing or say common prayer mentioned in the said book, or minister the sacraments, from and after the feast of the nativity of St. John Baptist next coming, refuse to use the said common prayers, or to minister the sacraments in such cathedral or parish church, or other places as he should use to minister the same, in such order and form as they be mentioned and set forth in the said book, or shall wilfully or obstinately standing in the same, use any other rite, ceremony, order, form, or manner of celebrating of the Lord's Supper, openly or privily, or Matins, Evensong, administration of the sacraments, or other open prayers, than is mentioned and set forth in the said book (open prayer in and throughout this Act, is meant that prayer which is for other to come unto, or hear, either in common churches or private chapels or oratories, commonly called the service of the Church), or shall preach, declare, or speak anything in the derogation or depraving of the said book, or anything therein contained, or of any part thereof, and shall be thereof lawfully convicted, according to the laws of this realm, by verdict of twelve men, or by his own confession, or by the notorious evidence of the fact, shall lose and forfeit to the queen's highness, her heirs and successors, for his first offence, the profit of all his spiritual benefices or promotions coming or arising in one whole year next after his conviction; and also

⁸⁸Levin, C. (2001). *The Reign of Elizabeth I*. Macmillan International Higher Education., str. 22.

⁸⁹Doran, S. (2002). *Elizabeth I and religion 1558-1603*. Routledge., str. 10.

⁹⁰Gee, H. (Ed.). (1896). *Documents illustrative of English church history*. Macmillan and Company, Limited., str. 459.

*that the person so convicted shall for the same offence suffer imprisonment by the space of six months, without bail or mainprize“.*⁹¹

Zatim se, kao što vidimo u isječku iz akta, u dokumentu nameću kazne svim crkvenim ličnostima i laicima koji iz bilo kojeg razloga ne budu poštovali regulacije koje će ovaj akt uvesti. Kazne su, osim materijalnih također i zatvorske. Budući da je u kraljičinu parlamentu u trenutku kada je ovaj akt predložen sjedilo mnoštvo muškaraca različitih religijskih uvjerenja (od katolika do puritanaca), nije teško zamisliti zašto bi se neki od njih usprotivili ovakvom zakonu. I oni sami, a i njihovi duhovni vođe mogli su se uskoro naći u sukobu sa zakonom, ako parlament podrži Akt o jedinstvu.

*„And for their authority in this behalf, be it further enacted by the authority aforesaid, that all and singular the same archbishops, bishops, and all other their officers exercising ecclesiastical jurisdiction, as well in place exempt as not exempt, within their dioceses, shall have full power and authority by this Act to reform, correct, and punish by censures of the Church, all and singular persons which shall offend within any their jurisdictions or dioceses, after the said feast of the Nativity of St. John Baptist next coming, against this Act and statute; any other law, statute, privilege, liberty, or provision heretofore made, had, or suffered to the contrary notwithstanding.“*⁹²

Zatim se svim nadbiskupima, biskupima i podanicima koje oni sami ovlaste, daje pravo da u svojim diocezama reformiraju, ispravljaju i kažnjavaju sve one koji se ne pridržavaju pravila koja propisuje ovaj akt.

„And also, that if there shall happen any contempt or irreverence to be used in the ceremonies or rites of the Church, by the misusing of the orders appointed in this book, the queen's majesty may, by the like advice of the said commissioners or metropolitan, ordain and publish such further ceremonies or rites, as may be most for the advancement of God's glory, the edifying of His Church, and the due reverence of Christ's holy mysteries and sacraments.

*And be it further enacted by the authority aforesaid, that all laws, statutes, and ordinances, wherein or whereby any other service, administration of sacraments or common prayer, is limited, established, or set forth to be used within this realm, or any other the queen's dominions or countries, shall from henceforth be utterly void and of none effect.“*⁹³

Na kraju akta, kraljica zadržava sva prava ispravljanja i dopunjavanja ovog dokumenta u budućnosti, kako bi se izbjegle i ispravile sve potencijalne pogrešne interpretacije, zloporabe i izrugivanja. Također se zabranjuje bilo kakva vrsta bogoslužja, administracije,

⁹¹ Gee, H., Documents, str. 460.-461.

⁹²Gee, H., Documents, str. 464.

⁹³Gee, H., Documents, str. 466.-467.

sakramenata ili molitve na svim područjima pod vlašću njezinog veličanstva, koje nije odobrila kraljica. Ovaj se dio teksta naravno odnosi ponajviše na papine odredbe i katoličanstvo, ali i na sve druge utjecaje koji bi mogli destabilizirati kraljevstvo.

„May it therefore please your highness, for the repressing of the said usurped foreign power and the restoring of the rites, jurisdictions, and preeminences appertaining to the imperial crown of this your realm, that it may be enacted by the authority of this present Parliament, that the said Act made in the said first and second years of the reigns of the said late King Philip and Queen Mary, and all and every branch, clauses, and articles therein contained (other than such branches, clauses, and sentences as hereafter shall be excepted) may, from the last day of this session of Parliament, by authority of this present Parliament, be repealed, and shall from thenceforth be utterly void and of none effect.“⁹⁴

Akt o vrhovništvu započinje objašnjenjem kako je kraljičin otac Henrik VIII. uveo mnoge zakone kako bi se kraljevstvo riješilo svih vanjskih utjecaja i uzurpatora moći nad crkvenim i drugim pitanjima. Kraljičina sestra Marija I. i njezin suprug kralj Filip poništili su te zakone.⁹⁵ Parlament proglašava Marijin akt kojim je poništila Henrikove zakone, ništavnim, osim onih klauzula koje Parlament izuzme. Potom Akt o vrhovništvu ponovno potvrđuje akte koje je Henrik VIII. uveo, a to su akti kojima je Henrik malo po malo prekidao veze s Rimom i papom, poput aktova koji zabranjuju plaćanje poreza Rimu i primanje naredbi od pape.

„And that also it may please your highness, that it may be further established and enacted by the authority aforesaid, that one Act and statute made in the first and second years of the said late King Philip and Queen Mary, intituled, An Act for the reviving of three statutes made for the punishment of heresies, and also the said three statutes mentioned in the said Act, and by the same Act revived, and all and every branches, articles, clauses, and sentences contained in the said several Acts and statutes, and every of them, shall be from the last day of this session of Parliament deemed and remain utterly repealed, void, and of none effect, to all intents and purposes; anything in the said several Acts or any of them contained, or any other matter or cause to the contrary notwithstanding.“⁹⁶

U potpunosti se odbacuje akt kojim je kraljica Marija regulirala odnose prema hereticima, odnosno akt kojim je oko 300 Engleza završilo na lomači. Elizabeta je ovim člankom nesumnjivo pridonijela zahvalnosti i ljubavi koju joj je njezin narod pružao tijekom njezine vladavine.

⁹⁴Gee, H., Documents, str. 443.

⁹⁵Gee, H., Documents, str. 442.

⁹⁶Gee, H., Documents, str. 446.

„And to the intent that all usurped and foreign power and authority, spiritual and temporal, may for ever be clearly extinguished, and never to be used or obeyed within this realm, or any other your majesty's dominions or countries, may it please your highness that it may be further enacted by the authority aforesaid, that no foreign prince, person, prelate, state, or potentate, spiritual or temporal, shall at any time after the last day of this session of Parliament, use, enjoy, or exercise any manner of power, jurisdiction, superiority, authority, preeminence or privilege, spiritual or ecclesiastical, within this realm, or within any other your majesty's dominions or countries that now be, or hereafter shall be, but from thenceforth the same shall be clearly abolished out of this realm, and all other your highness's dominions for ever; any statute, ordinance, custom, constitutions, or any other matter or cause whatsoever to the contrary in any wise notwithstanding.“⁹⁷

Parlament Aktom o vrhovništvu odbacuje sve strane utjecaje i autoritete i zabranjuje svim stranim prinčevima, osobama, prelatima i državama duhovnu ili fizičku moć, jurisdikciju, superiornost, autoritet, nadmoć ili privilegije. Svaki statut, uredba, običaj, ustav ili bilo koja druga odredba koja govori suprotno je nevažeća. Nakon godina nepopularnog španjolskog utjecaja na zemlju, ovim člankom Elizabeta apelira na domoljubne i protonacionalističke osjećaje koji su se u vrijeme nastanka Akta o vrhovništvu budili u narodu.

„And that also it may likewise please your highness, that it may be established and enacted by the authority aforesaid, that such jurisdictions, privileges, superiorities, and preeminences, spiritual and ecclesiastical, as by any spiritual or ecclesiastical power or authority have heretofore been, or may lawfully be exercised or used for the visitation of the ecclesiastical state and persons, and for reformation, order, and correction of the same, and of all manner of errors, heresies, schisms, abuses, offences, contempts, and enormities, shall for ever, by authority of this present Parliament, be united and annexed to the imperial crown of this realm.“⁹⁸

Sve duhovne i crkvene jurisdikcije, povlastice, te njihovo preoblikovanje, uređivanje i ispravljanje svih vrsti pogrešaka, krivovjerja, raskola i pogrešnih tumačenja bit će zauvijek, autoritetom parlamenta, pridane carskoj kruni Engleske. Budući da je krunu u tom trenutku nosila žena, mora da je Elizabetinim sunarodnjacima, ali i ostalim suvremenicima bilo teško prihvatiti činjenicu da ženska osoba ima potpunu crkvenu vlast nad njima. Pogotovo s obzirom na to da je smatrano neprirodnim da žena uopće vlada, umjesto da vrijeme provodi šivajući i odgajajući djecu.

„I, A. B., do utterly testify and declare in my conscience, that the queen's highness is the only supreme governor of this realm, and of all other her highness's dominions and countries, as well in all spiritual or ecclesiastical things or causes, as temporal, and

⁹⁷Gee, H., Documents, str. 446.-447.

⁹⁸Gee, H., Documents, str. 447.

that no foreign prince, person, prelate, state or potentate, has, or ought to have, any jurisdiction, power, superiority, preeminence, or authority ecclesiastical or spiritual, within this realm; and therefore I do utterly renounce and forsake all foreign jurisdictions, powers, superiorities, and authorities, and do promise that from henceforth I shall bear faith and true allegiance to the queen's highness, her heirs and lawful successors, and to my power shall assist and defend all jurisdictions, pre-eminences, privileges, and authorities granted or belonging to the queen's highness, her heirs and successors, or united and annexed to the imperial crown of this realm. So help me God, and by the contents of this book."⁹⁹

Potom je uslijedila zakletva kraljici koju su morale položiti sve osobe koje su obnašale javnu dužnost, bilo crkvenu ili državničku. U zakletvi stoji da kraljica (i njezini nasljednici) ima potpunu fizičku i duhovnu moć nad kraljevstvom i da se osobe koje polažu zakletvu odriču svih vanjskih utjecaja i autoriteta. Ovom se zakletvom u potpunosti prekidaju odnosi Engleske s Vatikanom, odnosno, prekidaju se osobne veze svakog pojedinog Elizabetinog podanika i pape. Mnogi koji su bili istinski odani katoličanstvu i papi nisu željeli položiti ovu zakletvu, pa je kao i u vrijeme Marije I. došlo do političkih egzila. Međutim, za razliku od Marije, koja je naglasak stavljala na duhovno spasenje i vezu s Bogom, Elizabeta je u potpunosti ispolitizirala religiju i samim su time osobe koje se nisu željele podložiti ženi kao vrhovnom vladaru Crkve, postajale izdajice države jer su odjednom religija i država postale nerazdvojiv pojam, a religijska neposlušnost bila je jednaka veleizdaji.

4.2 Bračni pregovori

Nakon afere s Thomasom Seymourom koja ju je vrlo rano naučila važnosti očuvanja čednosti i moći koju je seksualnost imala u političkom smislu, i poučena nesretnim brakovima svojih roditelja i svoje sestre, Elizabeta je bila vrlo oprezna pri odabiru partnera.¹⁰⁰ Isprva, nakon fijaska sa španjolskim brakom, njezini su savjetnici zagovarali domaći brak. Neki od kandidata bili su vojvoda od Norfolka te grofovi od Arundela i Westmorlanda. Međutim, Elizabeta, osim u smislu zabave i koketiranja, nije tim prijedlozima pridala pretjeranu pažnju.¹⁰¹

Puno važniji za nju bili su prijedlozi stranih plemića. Njezin šurjak Filip, koji se i dalje neumoljivo nastojao petljati u englesku politiku, ne bi li time na neki način izvukao korist, favorizirao je vojvodu od Savoja, međutim Elizabeta nije htjela ni čuti za njega. Zatim je predložio samog sebe, premda su mu se Elizabeta i njezina hereza gadile. Pravdao se da to čini kako bi vratio „pravu vjeru“ u Englesku. Međutim, time što je bio suprug njene pokojne

⁹⁹Gee, H., Documents, str. 449.

¹⁰⁰Loades, Elizabeth I., str. 130.

¹⁰¹Loades, Elizabeth I., str. 138.

sestre, našli su se unutar nedopuštenog stupnja srodnosti, što je Elizabeta iskoristila kako bi se riješila tog prijedloga. U stvari, samo nije željela riskirati gubitak kontrole i nad samom sobom i nad svojom zemljom kako bi zadovoljila habsburške apetite za stvaranje saveznika brakom.¹⁰²

Međutim, ono što je svima pomrsilo račune bila je neočekivana ljubav koja se rodila između Elizabete i njenog prijatelja iz djetinjstva, Roberta Dudleya. Dudley je potjecao iz ambiciozne aristokratske obitelji, i, na njegovu žalost, ambicija se u slučaju njegove obitelji pokazala kao krvnik, jer su mu i otac i brat bili pogubljeni zbog veleizdaje. Zbog takve situacije, kao i zbog toga što je i sam Robert bio vrlo ambiciozan i nastojao je svim silama zadobiti Elizabetinu ruku, mnogi njeni savjetnici bili su zgroženi i preplašeni. Smrt njegove supruge Amy Robsart u neobičnim okolnostima, dala je njegovim protivnicima oružje kojim su se mogli bolje suprotstaviti njegovom braku s Elizabetom. Čini se kako je Elizabeta usitinu razmatrala mogućnost udaje, i nedvojbeno je bila duboko i iskreno zaljubljena u njega, ali ipak je odlučila da su stabilnost zemlje i njena vlastita sloboda i moć važniji od ljubavi.¹⁰³

Bilo je tu još mnoštvo stranih prijedloga, poput Karla, sina cara Ferdinanda. Taj su brak najviše priželjkivali londonski trgovci, koji su se nadali boljoj povezanosti i povlasticama u Niskim Zemljama. Međutim, kao i za Filipa, Elizabeta je iz istih razloga odbila. Jedan od neobičnijih prijedloga, bio je švedski princ Eric. Dinastija njegova oca Gustava, tek se bila ustoličila i brak s engleskom kraljicom značio bi za njih međunarodno priznanje, slično kao što je Henrik VII. dogovorio brak svog sina s Katarinom Aragonskom pola stoljeća ranije. Međutim, na dvoru taj prijedlog nitko nije ni razmotrio, premda su Šveđani uporno slali izaslanstva tri godine.¹⁰⁴ Također je jedno vrijeme postojala ideja braka između Škota Jamesa Hamiltona, grofa od Arrana, kako bi se učvrstilo prijateljstvo između zemalja, no zbog činjenice da bi to Elizabetu uvuklo u unutarnje razmirice Škotske, prijedlog je uskoro odbačen.¹⁰⁵

Posljednji prijedlog došao je od francuskoga kralja, kojem je hitno trebao savez s Engleskom i nudio je brak s vojvodom od Anjoua. Elizabeta je tada već bila u podmakloj dobi i nije izgledno da bi taj brak uopće urodio djetetom. Ipak, pregovori su trajali godinama. Nemoguće je procijeniti je li se radilo o stvarnim pregovorima i razmatranjima s obje strane ili tek igre mačke i miša kojom su dvije zemlje bile privremeno ujedinjene i kao takve štatile

¹⁰²Loades, Elizabeth I., str. 138.

¹⁰³Loades, Elizabeth I., str. 139.

¹⁰⁴Loades, Elizabeth I., str. 140.-141.

¹⁰⁵Loades, Elizabeth I., str. 143.

jedna drugu od sve veće prijetnje Španjolske. Kada su i pregovori za taj posljednji brak propali, sve ideje o bračnom savezu i braku kraljice općenito, napuštene su i počela je pojava mita o Djevičanskoj Kraljici.¹⁰⁶

4.3 Vanjska politika – Škotska

Godina 1559. slučajno je ispala godina u kojoj su Engleska i Škotska nakon dugo godina neprijateljstva konačno postale saveznice i to iz neobičnih razloga. Reformacijom su se potpuno oslobodile kopnenih sila čiji su na neki način bile sateliti do tog trenutka – Škotska Francuskoj, a Engleska Španjolskoj. Mlada škotska kraljica, Marija Stuart, koja je još kao dijete poslana na francuski dvor odakle je potekla njena majka Marija od Guisa, bila je kratko udana za francuskoga kralja Franju II., dok nije umro. Zemljom je u njenu odsutstvu vladala njena majka kao regentica, međutim, ona se prvo smatrala Francuskinjom, a tek onda Škotkinjom pa je od zemlje napravila potpunog podložnika Francuske. U Marijinu bračnom ugovoru s Franjom čak je bila i klauzula kojom je u slučaju njene smrti bez nasljednika, Škotska trebala pripasti francuskom kralju. Ponosni su Škoti bili iznimno nezadovoljni tom situacijom, a katolička se stranka počela poistovjećivati s Francuskom. Pokrenut je rat protiv Marije od Guisea, pod vodstvom Johna Konxa, i da nije bilo Engleza i njihove intervencije, Škoti bi taj rat svakako izgubili, ali ipak su pobijedili, Marija od Guisea je ubijena, a francuski katolici protjerani su u svoju domovinu.¹⁰⁷

Zatim se u Škotsku vratila obudovjela kraljica Marija Stuart u koju su europski katolici polagali sve nade da će ponovno vratiti katoličanstvo u Veliku Britaniju. Budući da je bila unuka Henrika VII., i sama je bila nasljednica engleskog trona. Problem je predstavljala činjenica da je prema gotovo svačijim pogledima Elizabeta bila nelegitimno dijete Henrika VIII. i Ane Boleyn i samim time nije trebala imati pravo na prijestolje. Jedino što se tome protivilo je oporuka Henrika VIII. koji ju je učinio svojom nasljednicom u slučaju smrti Edvarda i Marije, bez vlastitih nasljednika i to što ju je Marija na samrti proglasila nasljednicom. S druge strane, Marija Stuart je nedvojbeno bila legitiman nasljednik i prema nekima, polagala je veća prava na prijestolje nego Elizabeta. Ono što je Mariju spriječilo u pokušaju da zadobije englesko prijestolje, bila je njena strastvenost i nesposobnost političkog sagledavanja stvari. Udala se za ubojicu svojeg drugog supruga, Henryja Stuarta i time pobudila sumnju da je i sama sudjelovala u uroti. Zemlja je bila zgrožena, svrgnuta je s vlasti i zbog vlastite sigurnosti pobjegla je u Englesku u okrilje Elizabete. Time je Elizabetu stavila u

¹⁰⁶Loades, Elizabeth I., str. 180.-187.

¹⁰⁷Trevelyan, PovijestEngleske, str. 344.-358.

nezavidan položaj. Elizabeta je bila svjesna da mnogi kuju urote kako bi postavili Mariju na njeno mjesto, pa ipak, nije se mogla natjerati da je pogubi, unatoč inzistiranjima svojeg vijeća i parlamenta. Smatrala je da, budući da Marija tehnički nije njen podanik, samim time ne može biti ni optužena za veleizdaju. Mnogi su (papa Pio V., Filip II., Vojvoda od Norfolka...) pokušavali postaviti Mariju na englesko prijestolje. Pat pozicija trajat će preko 15 godina, nakon čega je donošenjem posebnog zakona o veleizdaji, Marija konačno pogubljena jer su njezina pisma Antonyju Babingtonu¹⁰⁸ nedvojbeno govorila o uroti protiv Elizabete. Jedan od razloga zbog kojih je tako dugo poživjela je i činjenica da je njezin život na neki način nudio Filipu mogućnost da ipak mirnim putem dođe do Engleske i time je Elizabeta kupovala vrijeme prije invazije Španjolske armade.¹⁰⁹

4.4 Vanjska politika – Španjolska i Portugal

Otkrićem Novog svijeta i novih puteva do Azije, smanjio se fokus trgovine sa Sredozemlja i Levanta i prebacio na zemlje koje su ležale na Atlantskom oceanu (Španjolska, Portugal, Engleska i Francuska). Filip II. ujedinio je vlast nad Španjolskom i Portugalom nakon smrti portugalskoga kralja Henrika 1580. Personalna unija te dvije zemlje potrajala je i nakon njegove smrti sve do 1640. godine. Pod Filipom, te su dvije zemlje imale apsolutnu dominaciju nad zemljama i bogatstvima Novog svijeta. Francuska, koja je i sama željela dio kolača, bila je isključena jer jednostavno nije imala dovoljno ljudstva ni resursa za takve pothvate. Engleska je, s druge strane, bila okrenuta moreplovstvu (s obzirom da je otočna zemlja, nije baš imala drugog izbora) i trgovini i tražila je načine kako se dokopati rudnika plemenitih metala i drugih bogatstava koje su nudile Amerike. To miješanje u Filipove poslove, zajedno s vjerskim razmiricama dovelo je do rata između Engleske i Španjolske.¹¹⁰

Ipak, sukob nije tako brzo eskalirao, jer seže još u probleme koje je Filip imao s vlašću nad Niskim Zemljama. To se područje pokazalo jako teškim za uspostavu kontrole i ondašnji su podanici gajili izuzetnu mržnju prema Španjolcima, što zbog religije, što zbog njihove vlasti. I tako je trajao rat u Niskim Zemljama u koji su se uključili i Francuska, a kasnije, i Elizabetina Engleska, premda se je kraljica uistinu nastojala čim manje petljati u te poslove kako ne bi izazvala španjolski bijes i kako bi prištedjela, jer su ratovi bili iznimno skupi, a kruna ionako tada nije imala previše novca.¹¹¹

¹⁰⁸Loades, Elizabeth I., str. 226.

¹⁰⁹Trevelyan, Povijest Engleske, str. 344.-358.

¹¹⁰Bertoša, Svjetska povijest modernoga doba (XVI.-XIX. stoljeće) s posebnim osvrtom na Apeninski poluotok, str. 52.

¹¹¹Loades, Elizabeth I., str. 187.-188.

U međuvremenu, Francis Drake započeo je neku vrstu privatnog rata protiv Španjolske. Drake je bio pomorac, vrsta koju su u ono vrijeme nazivali „privateers“, a de facto su bili gusari, ali pod kraljevskom zaštitom i dozvolom. Godine 1569., 1570. i 1571. poduzeo je različite pothvate, odnosno pljačke po španjolskim posjedima u Americama, koje su razbijesnile i prestrašile Španjolce, a donijele su Drakeu i njegovim investitorima popriličnu sumu novca. Uskoro se i kraljica Elizabeta, kojoj je vječno nedostajalo novca, također uključila u njegove pothvate. Godine 1576. krenula je ekspedicija čiji glavni cilj nije poznat. Možda je bio za trgovinu, možda istraživački, a možda je služio samo kao način za iritiranje Filipa. Bilo kako bilo, to je putovanje ukazalo na Englesku kao buduću pomorsku silu, jer je Drake uspio oploviti cijelu Zemlju. Put je također bio veoma unosan za njegove investitore, a po povratku u Englesku, Elizabeta je Drakea učinila vitezom.¹¹²

Drake, Hawkins i njima slični, kao i Elizabetino konačno uključivanje u sukob u Niskim Zemljama (nakon što je shvatila da Filipa, ako uspostavi vlast u Niskim Zemljama, dijeli samo mali komadić mora od Engleske), isprovocirali su Filipa toliko da je zapovijedio hapšenje svih engleskih brodova na koje njegovi podanici naiđu.¹¹³ Nakon nekog vremena, Elizabeta je svejedno Sir Drakeu naredila da ponovno krene u pohod. Premda nije bilo službene objave rata, ova ekspedicija je nedvojbeno imala za cilj učiniti čim veću, što materijalnu, što moralnu štetu Španjolcima i Filipu. Ekspedicija je bila vrlo uspješna. Donijela je ogromnu zaradu i veliku uvredu i financijske probleme Filipu, uništivši mnogo važnih luka u Novom svijetu i u Španjolskoj. Filip je bio bijesan. Odmah je naredio markizu od Santa Cruza da započne pripreme za uzvratni udarac Engleskoj.¹¹⁴

Unatoč pomorskim provokacijama i miješanju u Niske Zemlje, kao i nagovaranju pape Siksta V. da u ime katoličanstva zauzme Englesku¹¹⁵, ono što je na kraju prevagnulo i natjeralo Filipa na invaziju bilo je konačno smaknuće Marije, škotske kraljice. Elizabeta je nakon dugog niza godina popustila pred zahtjevima svojih savjetnika i podanika i time uništila Filipu san o mirnom zadobivanju moći nad Engleskom postavljanjem katoličkog vladara na prijestolje. Na neki je način invazija Španjolaca bila ta koja je spasila Englesku od građanskog rata koji bi vjerojatno bio izbio između katolika i protestanata zbog Marije.

¹¹²Loades, Elizabeth I., str. 201.

¹¹³Loades, Elizabeth I., str. 218.

¹¹⁴Loades, Elizabeth I., str. 243.-246.

¹¹⁵Parker, Imprudent King: A New Life of Philip II, str.305.

Ovako, suočeni sa zajedničkim neprijateljem, bili su prinuđeni raditi zajedno i pomiriti se, jer je to bio jedini način na koji su mogli pobijediti tako nadmoćnog neprijatelja.¹¹⁶

Drake je uskoro ponovno krenuo u pohod, i udario na Cadiz, gdje je bilo usidreno mnogo brodova koji su ondje čekali sakupljanje ostatka Španjolske armade. Uspio ih je gotovo sve uništiti i time pomrsio planove Filipu i odgodio napad na Englesku za cijelu godinu. Također, na putu natrag uništio je i zaplijenio teret San Felipea, kraljevske karake koja je nosila ogromno bogatstvo i donio kući važne informacije, koje su pridonijele pripremi Engleske na nadolazeću invaziju.¹¹⁷

Smrću Santa Cruza, zapovjednik Filipove mornarice i organizator napada armade postao je vojvoda od Medine Sidonije, izvrstan administrator, ali loš moreplovac bez adekvatnog iskustva. Uspio je do lipnja 1588. pripremiti flotu. Na engleskoj je strani admiral bio Lord Howard od Effinghama, a vice-admirali su mu bili Drake, Frobisher, Winter i Hawkins. Elizabeta je željela presresti armadu, umjesto da je čeka kod kuće kako bi se u slučaju gubitka, stigla pripremiti na kopnenu obranu. Međutim, vrijeme je bilo loše i tu je ideju bilo nemoguće realizirati. Upute koje je vojvoda od Medine Sidonije dobio glasile su da ne poduzima ništa sam, nego da prvo ode po vojnike zapovjednika Parme, koji ga je čekao u Niskim Zemljama. On je te upute u potpunosti ispoštovao i samim time propustio svaku mogućnost da dobije bitku. Loše vrijeme je natjeralo armadu da pristane u Calaisu, a sljedeće noći, Englezi su svojim brodovima uništili formaciju i raspršili Filipovu armadu. Uslijedila je bitka kod Gravelinesa u kojoj su engleski brodovi masakrirali španjolske, a vojvoda od Medine Sidonije uspio je spasiti tek polovicu.¹¹⁸

Osim vremenskih uvjeta, ono što je prevagnulo u korist Engleske nad Španjolskom armadom bila je vrsta brodova i način borbe. Kao što je ranije spomenuto, kada je Henrik VIII. opremao mornaricu, gradili su se novi brodovi koji su bili opremljeni topovima koji su izvirivali iz rupa u bokovima brodova. S druge strane, španjolski su brodovi bili uglavnom galije pretrpane vojnicima koji su se znali boriti samo na kopnu. Glavni je način borbe bio prebacivanje sa svog broda na brod suparnika i borba prsa o prsa. Engleska je umjesto velikaša s titulama admirala, koji nikada nisu nogom stupili na brod, zaposlila prekaljene moreplovcce koji su svojom sposobnošću bili u stanju dovesti brodove u takav položaj da su

¹¹⁶Trevelyan, Povijest Engleske, str. 373.-374.

¹¹⁷Loades, Elizabeth I., str. 248.

¹¹⁸Loades, Elizabeth I., str. 247.-251.

mogli neprijatelje uništiti iz daljine topovskom paljbom pa do borbe prsa o prsa nije moglo ni doći.¹¹⁹

Tehnikalije su bile presudne u pobjedi malene Engleske nad daleko većom, mnogoljudnijom i moćnijom Španjolskom. Zbog posvemašnje dominacije, što u Europi, što u Novom svijetu, Španjolska je bila uvjerena u svoj uspjeh. Svojih 130 brodova sakupili su iz gotovo svih kutaka Europe, jer su svugdje imali svoje podanike. Na žalost, na tim su brodovima bili loše opremljeni ljudi, od kojih je (izuzev mornara koji su upravljali brodovima) rijetko koji imao iskustva u moreplovstvu i pomorskim bitkama.¹²⁰ Ključna je bila poveznica kraljice Elizabete i Sir Francisa Drakea i njemu sličnima. Naime, zbog nedostatka sredstava, jedini način na koji je Elizabeta uopće mogla sudjelovati u ratu protiv Španjolske bilo je tako da rat učini djelomice privatnim pothvatom. Osim nje, mnogi velikaši, cehovi, pa čak i gradovi (primjerice London) sudjelovali su u prikupljanju sredstava, ljudstva i opremanju brodova koji su u konačnici porazili Španjolce. Naravno, bilo kakva dobit od sukoba, dijelila se među investitorima.¹²¹ Upravo ta otvorenost novostima i suradnji činila je ogromnu razliku između Engleske, sile u nastajanju i Španjolske, sile u zalazu, koja je stoljećima progonila Maure, Židove i sve ostale koji su se usuđivali biti različiti i koji su mogli doprinijeti razvoju moreplovstva i ratovanja, koji bi možda prevagnuli u španjolsku korist.¹²²

4.5 Posljedice pobjede nad Armadom

Osim spašavanja vlastite zemlje, uništenje Španjolske armade imalo je i nekih neočekivanih posljedica. Englezi su odjednom bili uvjereni u to da je Bog zadovoljan i njima i njihovom kraljicom te su je još za života uzdignuli u ikonu. Uništenjem morala Španjolske omogućen je opstanak Nizozemske Republike, a ujedno je i Francuska oslobođena njihova utjecaja. Španjolska je trgovina, posebice u Barceloni i Sevillei bila na zalazu, dok se ona u Londonu tek krenula razmahivati.¹²³ Unatoč tome što je uništenjem Španjolske armade otvoren put engleskoj talasokraciji, Elizabeta je oprezno postupila. Mnogi su smatrali da je sazrijelo vrijeme za preuzimanje španjolskih i portugalskih posjeda u Amerikama, ali kraljica

¹¹⁹Trevelyan, Povijest Engleske, str. 361.-364

¹²⁰Trevelyan, Povijest Engleske, str. 354.-365.

¹²¹Loades, Elizabeth I., str. 249.

¹²²Trevelyan, Povijest Engleske, str. 354.-365.

¹²³Loades, Elizabeth I., str. 228.

je bila svijesna da nema dovoljno ljudstva ni resursa za to i prepustila je tu zadaću nadolazećim generacijama.¹²⁴

¹²⁴Trevelyan, Povijest Engleske, str. 375.-377.

5. Zaključak

Habsburško-tudorsko savezništvo trajalo je uz prekide gotovo cijelo 16. stoljeće. Uspostavili su ga Henrik VII. i Ferdinand Aragonski i Izabela Kastiljska, ponajprije iz političke i ekonomske koristi. Udajom Katarine Aragonske prvo za jednog pa za drugog nasljednika Henrika VII., to je savezništvo zacementirano. Do turbulencija u odnosu došlo je zbog drugih političkih faktora u Europi (poput Talijanskih ratova) i osobnih odluka, poput razvrgnuća braka između Katarine Aragonske i Henrika VIII. Henrikovim brojnim i vrlo različitim brakovima, odnos s Habsburgovcima je čas cvao, a čas propadao. Aktom o vrhovništvu 1534., Henrik je do dolaska Marije I. na vlast prekinuo, ne samo veze s papom, već i veze sa svim katoličkim državama u Europi, a samim time i habsburškom Španjolskom i Svetim Rimskim Carstvom.

U vrijeme vladavine Edvarda VI. Engleska je mirno putovala srednjim protestantskim putem, ne priklanjajući se ni katoličkoj ni puritanskoj krajnosti. Njegovom preranom smrću na vlast je došla Marija I. Ona je učinila sve u svojoj moći kako bi vratila Englesku u krilo Vatikana i zapečatila je katoličanstvo u Engleskoj udajom za španjolskoga kralja Filipa II. Zbog svoje nesmiljene borbe protiv heretika, kao i nepopularnog braka sa strancem, za koga su njeni sunarodnjaci smatrali da želi od Engleske napraviti satelit Španjolske, Marijina je vladavina zapamćena kao iznimno nepopularna.

Nakon smrti Marije I., na prijestolje sjeda Elizabeta I. U svojoj 45 godina dugoj vladavini pokazala se kao vrsna državica koja je na vješt način iskorištavala svoju inteligenciju i privlačnost, ali i sposobnosti svojih suradnika. Umjesto da udajom ugrozi prijestolje i zemlju, Elizabeta je mudro pregovarala, laskala i koketirala s brojnim udvaračima, koristeći mogućnost braka u svoju korist. Ipak, nikada se nije udala i time je zadržala vlast u potpunosti u svojim rukama. Dvama važnim zakonima uredila je religijsko stanje zemlje. Aktom o vrhovništvu 1559. postavila je sebe za vrhovnog poglavara i odbacila sve vanjske utjecaje na religiju u Engleskoj. Elizabetin se Akt o vrhovništvu razlikuje od Akta o vrhovništvu iz 1534. koji je donio Henrik VIII., koji istinski smatra da kao kralj ima izravnu vezu s Bogom i ima pravo odlučivati o religiji svojih podanika. Ona sebe naziva poglavarom, ali ne zadire u suštinu vjere podanika. Učinivši vjeru samo još jednim dijelom svog državnog aparata, Elizabeta drži odstojanje i ne miješa se izravno u oblikovanje vjere. Premda je vratila na snagu oblik vjere koji je podupirao njen brat Edvard VI., ona sama nikada nije definirala svoja uvjerenja, kao ni uvjerenja Engleske Crkve. Aktom o jedinstvu 1559. vratila je na snagu *Book of Common Prayer* koju je bio uveo njen brat Edvard i uredila bogoslužje. Suočena s

odlukom o životu njene sestrične i pretendentice na njeno prijestolje, Marije Stuart, mnogo godina se nećkala, ne želeći smaknuti kraljicu druge zemlje. Istovremeno je kupovala vrijeme, nadajući se da će mogućnost da katolkinja Marija Stuart sjedne na prijestolje poslije Elizabetine smrti biti dovoljna da zaustavi Filipa II. u nastojanjima da proširi svoju moć na Englesku. Nakon što je nedvojbeno dokazana urota u kojoj je Marija Stuart sudjelovala protiv Elizabete, Marija je smaknuta.

Uskoro nakon njene smrti Filip II. pokreće pripreme za invaziju na Englesku. Bio je potaknut ne samo osujećenim planovima za postavljanjem Marije na englesko prijestolje, već i Elizabetinim miješanjem u sukobe s kojima se suočio u Niskim Zemljama i pljačkanjima koje su engleski brodovi počinili po španjolskim teritorijima. U vrijeme napada Španjolske armade spojilo se nekoliko čimbenika koji su prevagnuli u englesku korist. Henrik VIII., kada je uspostavljao novu mornaricu, izgradio je novi tip brodova koji su bili opremljeni topovima. Elizabeta je u borbu poslala iskusne moreplovce, a ne počasne admirale koji nikada nisu vidjeli pomorsku bitku, kao što je to bio učinio Filip. Posljednji čimbenik bili su vremenski uvjeti koji su pridonijeli uništenju Španjolske armade. Pobjeda Engleske nad daleko nadmoćnijom silom kao što je bila Španjolska imala je nevjerojatan moralni učinak na Engleze.

Činilo se kako su se upravo čimbenici koje su mnogi suvremenici smatrali da su tipično ženski, poput neodlučnosti i prevrtljivosti, bili ti koji su Elizabetinu vladavinu učinili toliko uspješnom. Henrik VIII. i Marija I. koji su vladali prije Elizabete, oboje su imali jasno zacrtan plan vladavine i put kojim žele voditi Englesku. Oboje su tvrdoglavo i svojehlavo postupali prema svojim savjetnicima, ali u vanjskopolitičkim odnosima. Za Elizabetu se može reći upravo suprotno. Ona je kupovala vrijeme i nećkala se do zadnjeg trenutka pred donošenje važnih odluka (poput bračnih pitanja), izvlačeći pritom maksimalnu korist za sebe i za svoju zemlju. Nije srljala u vojne pohode kako bi donijela sebi ili svojoj zemlji slavu i čast, već se uključivala isključivo u sukobe koje nije mogla izbjeći i čije ignoriranje je moglo naštetiti Engleskoj.

Uz iznimku osvajanja prijestolja, što Elizabeta nije bila primorana učiniti, čini se kako je njezin način vladanja bio najbliži onom njena djeda Henrika VII. Oboje su vrlo oprezno i promišljeno postupali. Henrik VII. nije bio primoran braniti svoju zemlju od invazije, ali se našao u sličnoj situaciji kao i Elizabeta, i kao i ona! morao je odlučiti što učiniti s ostalim pretendentima za prijestolje za koje su mnogi smatrali da imaju veća nasljedna prava od njega.

Sagledavajući vjerski aspekt, budući da je izabrala slijediti jednak vjerski put kao i njen brat Edvard VI., očito je da se Elizabeta I. nije slagala s vjerskim pogledima svoje sestre. Mudro manevrirajući između katolika i različitih protestantskih skupina koje su se pojavile u Engleskoj još za vladavine Henrika VIII., Elizabeta je pronašla način kako donekle zadovoljiti sve strane, pritom politizirajući religiju povezujući je izravno s krunom. Svaki prijestup protiv religije, odnosno Engleske Crkve, bio je prijestup protiv krune i samim time veleizdaja, kao što je definirano u Aktu o Vrhovništvu 1559. Premda je Elizabeta tražila od svih podanika koji su držali državničke ili crkvene pozicije da polože zakletvu kojom je priznaju za poglavara Engleske Crkve, dozvoljavala je da u privatnosti vjeruju u što žele. Kako je rasla opasnost od španjolske invazije, ali i neprijateljstvo od strane pape, njen odnos prema katolicima postao je prvo oprezan, a potom neprijateljski, jer se bojala da joj katoličke skupine rade o glavi. S vremenom se razvio pogled da katolicizam znači neprijateljstvo prema kruni. To je u vrijeme vladavine Elizabetina nasljednika Jakova I. eskaliralo Urotom baruta, u kojoj su provincijski katolici pokušali ubiti kralja i pripadnike aristokracije bombaškim napadom na zgradu parlamenta.

6. Literatura

Bertoša, S. (2004). Svjetska povijest modernoga doba (XVI.-XIX. stoljeće) s posebnim osvrtom na Apeninski poluotok. Zagreb: Profil International.

Bindoff, S. T. (1955). Tudor England. Harmondsworth, Middlesex, Eng.: Penguin.

Ćutić Gorup, M. (2010). Protestanti u austrijskoj Istri: odjeci ili pokret. Časopis za povijest Zapadne Hrvatske, 4 i 5 (-), 54-64. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/147654> (11.VIII.2019.)

Doran, S. (2002). Elizabeth I and religion 1558-1603. Routledge.

Kamen, H. (2005). Spain, 1469–1714 A Society of Conflict (3rd ed.). Great Britain: Pearson Education Limited.

Levin, C. (2001). The Reign of Elizabeth I. Macmillan International Higher Education.

Loades, D. M. (2011). Elizabeth I. London: Hambledon Continuum.

Medvei, V. C. (1987). The illness and death of Mary Tudor. Journal of the Royal Society of Medicine, 80(12), 766-770.

Parker, G. (2015). Imprudent King: A New Life of Philip II. New Haven: Yale University Press.

Samson, A. W. S. (1999). The marriage of Philip of Habsburg and Mary Tudor and anti-Spanish sentiment in England: political economies and culture, 1553-1557 (Doctoral dissertation).

Trevelyan, G. M. (1956). Povijest Engleske. Zagreb: Kultura.

Weir, A. (2014). Šest žena Henrika VIII. Zagreb: Mozaik knjiga.

White, R. J. (1967). A short history of England. Cambridge: Cambridge University Press.

Izvori

Act of Supremacy 1534. Preuzeto s :

http://www.nationalarchives.gov.uk/pathways/citizenship/rise_parliament/transcripts/henry_supremacy.htm (10.VIII. 2019.)

Gee, H. (Ed.). (1896). Documents illustrative of English church history. Macmillan and Company, Limited.,

Nichols, J. G. (Ed.). (1850). The Chronicle of Queen Jane: And of Two Years of Queen Mary, and Especially of the Rebellion of Sir Thomas Wyatt (Vol. 48). Camden society.

Samson, A. W. S. (1999). The marriage of Philip of Habsburg and Mary Tudor and anti-Spanish sentiment in England: political economies and culture, 1553-1557 (Doctoral dissertation).